

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirivalvekolledž

Andres Idnurm

**RELIGIOOSSED VAJADUSED JA NENDE TÄITMISE
VÕIMALUSED KINNIPIDAMISASUTUSTES**

Lõputöö

Juhendaja:
Kai Veispak-Rawlings, MA

Tallinn 2024

ANNOTATSIOON

Kolledž/instituut: Politsei- ja piirivalvekolledž	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni 2024
Töö pealkiri eesti keeles: Religioossed vajadused ja nende täitmise võimalused kinnipidamisasutustes	
Töö pealkiri võõrkeeles: Religious needs and their fulfilment in detention facilities	
<p>Lühikokkuvõte: lõputöö pealkiri on „Religioossed vajadused ja nende täitmise võimalused kinnipidamisasutustes“. Töö maht koos lisa dega on 57 lehekülge ning lõputöö koostamisel on kasutatud 56 allikat.</p> <p>Lõputöö eesmärk on välja selgitada millised on kinnipidamisasutustes viibijate religioonist tulenevad vajadused, kuidas neid täidetakse ning teha ettepanekuid nende paremaks tagamiseks.</p> <p>Lõputöös on uurimisprobleem püstitatud küsimusena: Kas Eesti kinnipidamisasutustes olevatele kinnipeetavatele ja välismaalastele tagatakse nende religioossed vajadused? Uurimisprobleemi lahendamiseks püstitati neli uurimisküsimust. Lõputöös kasutati andmekogumismeetodina ankeetküsitlust Eesti kinnipidamisasutustes viibivate kinnipeetavate ja välismaalaste seas.</p> <p>Lõputöö teoreetilises osas antakse ülevaade Eesti ühiskonnas ja kinnipidamisasutustes levinumatest usunditest. Varasemate uuringute põhjal ning teaduskirjanduse analüüsimisel selgitatakse välja religiooni olulisus ning religioonist tulenevad vajadused ja nende täitmine kinnipidamisasutustes.</p> <p>Lõputöö uurimuslikus osas analüüsitakse ankeetküsimustikuga saadud vastuseid ning võrreldakse neid lõputöö esimeses peatükis välja toodud teoreetiliste lähtekohtadega. Uurimuse tulemuste põhjal tehakse järeldusi ning ettepanekuid, et parendada religioossete vajaduste täitmist Eesti kinnipidamisasutustes.</p>	
Lisad: puuduvad	
Võtmesõnad: Religioon, kinnipidamisasutus, vangistus	
Võõrkeelsed võtmesõnad: Religion, detention facility, incarceration	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Andres Idnurm	
Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalistest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.	
Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/	Kommentaari
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Kai Veispak-Rawlings	Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/
Kaasjuhendaja:	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor/instituudi juhataja:	Allkiri:

SISUKORD

MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUSED	4
SISSEJUHATUS	5
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	9
1.1 Religioon Eesti ühiskonnas	9
1.2 Religiooni roll kinnipidamisasutustes.....	15
1.3 Religioosete vajaduste täitmine kinnipidamisasutustes	18
2. EMPIIRILINE UURING	21
2.1. Uuringu meetodika, protsess ja valim	21
2.2. Uuringu tulemused	22
2.3 Järeldused ja ettepanekud.....	35
KOKKUVÕTE.....	41
SUMMARY	43
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	45
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	50
LISAD.....	51
Lisa 1. Ankeetküsimustik vangla kinnipeetavatele.....	51
Lisa 2. Ankeetküsimustik kinnipidamiskeskuse välismaalastele.....	55

MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUSED

Doktriin – Õpetus, juhtmõte.

EELK – Eesti Evangeelne Luterlik Kirik.

Halal – Liha, mida moslemid süüa võivad.

Kaplan – Vaimulik, kes töötab väljaspool kirikut.

Katekismus – Lühike usuõpetuse käsiraamat.

Kinnipidamisasutus – Asutus kus hoitakse korrakaitseaduse või kriminaalmenetluse seadustiku alusel kinnipeetud inimesi.

Kinnipeetav – Vangistusseaduse (VangS) §2 järgi on kinnipeetav vanglas vangistust kandev süüdimõistetud.

Konvertiit – Uskkonda või kirikut vahetanud isik.

Liturgia – Jumalateenistuse rituaal ja kord kristlikes kirikutes.

Protestantism – katoliku kirikust eraldunud koguduste üldnimetus.

Ramadaan – Islami kalendri üheksas kuu, mil islamiusulised hoiduvad toidust, joogist, ja seksuaalvahekorraest päikesetõusust loojanguni (Anon., 2023)

Sakrament – püha toiming kristluses.

Vahistatu - isik, kellele on tõkendina kohaldatud vahistamist ja kes kannab eelvangistust kinnise vangla eelvangistusosakonnas või arestimajas.

Välismaalane – kolmanda riigi kodanik või kodakondsuseta isik (Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus, 2005).

SISSEJUHATUS

Eesti Vabariiki tuleb elama aina rohkem inimesi kolmandatest riikidest. Statistikaameti andmete põhjal on alates 2015 aastast rändesaldo olnud positiivne ning 2021. aastal asus Eestisse elama rekordiliselt 7043 inimest rohkem, kui siit lahkus. Eesti kodakondsusega inimesed antud statistikat oluliselt ei mõjuta, sest nende sisse- ja väljaränne on peaaegu võrdne. Seega on Eesti Vabariigis suurenemas just Euroopa Liidu liikmesriikide ning kolmandate riikide kodanike osakaal (Statistikaamet, 2022).

Rändel on palju erinevaid põhjuseid, sageli on koduriigist lahkumise ajendiks etniline, usuline või rassiline tagakiusamine. Lisaks põhjustavad rännet ka erinevad majanduslikud ja keskkondlikud tegurid – kõrgemad palgad, paremad töö- ja haridusvõimalused, kõrgem elatustase ning kliimamuutustest tulenevad äärmuslikud ilmastikunähtused (Euroopa Parlament, 2020). Üheks peamiseks teguriks on sõda või konflikt, ning viimastel aastatel on Euroopasse saabunud hulgaliselt pagulasi, kes on konfliktide, terrori ja tagakiusamise tõttu oma kodumaalt põgenenud. 2019. aastal sai Euroopa Liidus kaitsestaatuse 295 800 varjupaigataotlejat, kellest üle veerandi tulid sõjast räsitud Süüriast. Põgenike arvult teisel kohal oli Afganistan ja kolmandal Iraak. Alates Venemaa Föderatsiooni sissetungist Ukrainasse 2022. aastal, on erinevatesse Euroopa riikidesse rännanud massiliselt ukrainlasi. Sotsiaalkindlustusameti statistika kohaselt on 21.03.2024 seisuga oma elukoha Eestis registreerinud 32 505 Ukraina sõjapõgenikku (Sotsiaalkindlustusamet, 2024). Lisaks suureneb iga nädal inimeste arv, kes taotlevad Eestis ajutist või rahvusvahelist kaitset. Politsei- ja Piirivalveameti andmete põhjal on 31.03.2024 seisuga ajutist kaitset taotlenud 51 947 inimest ning ajutise kaitse pikendamist 48 546 inimest. Rahvusvahelist kaitset on perioodil 24.02.2022-31.03.2024 taotlenud kokku 7334 inimest, kellest 6780 on Ukraina kodanikud (Politsei- ja Piirivalveamet, 2024). Kokkuvõttes tähendab see, et igapäevaselt suureneb välismaalaste arv, kes plaanivad Eesti Vabariiki jääda.

Lõputöö on **aktuaalne**, sest paralleelselt kolmandate riikide kodanike osakaalu suurenemisega Eestis võib kasvada ka nende arv kinnipidamisasutustes. Need inimesed on kodumaalt kaasa võtnud oma uskumused ja tõekspidamised ning kahtlemata tuleb nendega arvestada. Eesti Vabariigi põhiseaduseski on sätestatud, et igapäevaelus on usu- ja mõttevabadus, ning kedagi ei tohi

diskrimineerida rahvuse, rassi, päritolu, usutunnistuse või muude veendumuste tõttu (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992).

Eestlaste ja kolmandate riikide kodanike omavahelisel kokkupuutel võib probleeme olla diskriminatsiooniga või ka lihtsalt teadmatusena. Kuigi kedagi ei tohi tema usu ja veendumuste tõttu diskrimineerida, võib sellega tahes-tahmata igapäevaselt kokku puutuda. Inimeste päritolu ja uskumused on erinevad ning see võib endaga kaasa tuua konflikte. Tõenäoliselt leidub ka kodanikke, kes põhimõtte pärast ei salli nii-öelda teisitimõtlejaid, kuid enamasti on konfliktide tekkimine seotud lihtsalt inimeste enda teadmatusena - ei osata arvestada teise isiku veendumuste, kommete ja tavade. Üks inimese põhiõigusest, usuvabadus, kehtib ka kinnipidamisasutuses viibivatele inimestele. Oluline on uurida kas sealsed isikud tunnevad, et neid on religioossete vaadete tõttu diskrimineeritud teiste kinnipeetavate, välismaalaste või hoopis asutuses töötavate ametnike poolt, kes peaksid oma suhtumise ja käitumisega eeskujuks olema kogu Eesti rahvale.

Lõputöö teema olulisus väljendub siseriiklikutes arengukavades ning erinevates uuringutes. Eesti siseturvalisuse arengukavas aastateks 2020-2030 on kitsaskohtadena välja toodud suurenenud oht välismaalaste ebaseaduslikuks Eestis viibimiseks ning töötamiseks. Euroopa lähiümbrus muutub aina ebastabiilsemaks ning sellest tulenevalt suureneb riiki ebaseaduslike sisserändajate hulk riikidest, millesse tagasisaatmine on keerukam (Siseministeerium, 2019).

Arenguseire Keskuse uuring „Rändetrendid maailmas, Euroopas ja Eestis“ toob välja, et seoses sissetulekute ja heaolu kasvuga on Eesti muutumas aina atraktiivsemaks sihtriigiks eelkõige vaesematest riikidest pärit inimestele. Alates 2000. aastast on sisseränne Eestisse järkjärgult suurenenud ning alates 2015. aastast on Eestisse sisserändajate arv ületanud väljarändajate arvu (Arenguseire Keskus, 2018).

Lõputöö teema **uudsus** seisneb selles, et varasemalt on kinnipidamisasutustes viibivate isikute religioossete vajadusi ja nende täitmise võimalusi minimaalselt uuritud ning analoogsetel teemadel on uurimustööd tehtud peamiselt kindlate vanglate näitel, kuid käesolevas lõputöös uuritakse kõiki Eestis olevaid vanglaid ning ka kinnipidamiskeskust. Eelnevalt on sarnasel teemal kirjutanud Lillepõld (2009), kus autor räägib kinnipeetavate usuliste vajaduste rahuldamisest Tartu Vangla näitel. Töö eesmärk oli teada saada, kas Tartu Vanglas esineb usulist diskrimineerimist ning millised on seal olevad suuremad esindatud usundid, nendega kaasnevad rituaalid ja nende läbiviimise võimalikkus. Viilup (2021) magistr töö teemaks oli vanglakaplanite rolliteadlikkus

kinnipeetavate isikute radikaliseerumise märkamisel ja sellele reageerimisel. Uurides ka usuliste vajaduste rahuldamist Eesti vanglates, jõudis ta järeldusele, et vanglakaplan on erinevalt muust vanglapersonalist see, keda kinnipeetav saab täielikult usaldada. Kaplani ametikoha tööülesannete hulka vanglates kuulub individuaalse hingehoiu pakkumine, jumalateenistuste ja teiste usutalituste läbiviimine, usulise suunitlusega sotsiaalprogrammid, vabatahtlike töö korraldamine ning ususümbolika kambritesse võimaldamine. Religioossusest kinnipidamisasutuses on kirjutanud Noobel, *et al.* (2023), kus uuriti, kuidas Tallinna Vangla kinnipeetavad on rahul vangla poolt pakutava usulise teenusega ning mis on peamised põhjused vangla kirikus käimiseks. Käesolevas lõputöös uuritakse eelnevate uuringutega sarnaseid probleeme, kuid ei jääda ühe vangla piiridesse, vaid vaadeldakse ning võrreldakse omavahel erinevaid Eesti Vabariigis paiknevaid kinnipidamisasutusi.

Lõputöös on **uurimisprobleem** püstitatud järgmise küsimusena: Kas Eesti kinnipidamisasutustes olevatele kinnipeetavatele ja välismaalastele tagatakse nende religioossed vajadused?

Uurimisprobleemist lähtuvalt püstitab autor 4 **uurimisküsimust**:

1. Kui oluline on kinnipidamisasutustes olevate kinnipeetavate ja välismaalaste jaoks religioon?
2. Kuidas tagatakse kinnipeetavatele ja välismaalastele nende religioossete vajaduste rahuldamine?
3. Kuidas hindavad kinnipidamisasutustes olevad kinnipeetavad ja välismaalased religioossete teenuste kättesaadavust?
4. Kas kinnipeetavad ja välismaalased tunnevad, et neid on kinnipidamisasutuses diskrimineeritud nende usulise kuuluvuse tõttu?

Lõputöö **eesmärk** on välja selgitada, millised on kinnipidamisasutustes viibijate religioonist tulenevad vajadused ja kuidas neid täidetakse ning teha ettepanekuid nende täitmise paremaks tagamiseks.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks püstitab autor järgnevad **uurimisülesanded**:

1. Analüüsida teoreetiliste allikate kaudu, kui oluline roll on religioonil kinnipidamisasutuses ning millised on religioonist tulenevad vajadused.

2. Analüüsida ankeetküsitlusest saadud vastuste kaudu religiooni olulisust, religioossete teenuste kättesaadavust ning diskriminatsiooni esinemist kinnipidamisasutustes.
3. Sünteesida teooriat ja uuringu tulemusi ning nende põhjal teha ettepanekuid ja järeldusi religioossete vajaduste täitmise paremaks tagamiseks kinnipidamisasutustes.

Lõputöö raames viiakse läbi **kvantitatiivne** empiiriline uuring, sest antud meetod rõhutab, et teadmised põhinevad vahetult kogetul (Hirsjärvi, *et al.*, 2005, lk 130). Õunapuu (2014, lk 55) toob välja, et kvantitatiivse uurimismeetodi abil on võimalik koguda statistiliseks töötamiseks sobivaid andmeid, mis aitab teha põhjalikumaid järeldusi kinnipidamisasutustes viibijate religioossetest vajadustest ning nende täitmisest. Andmekogumismeetodina kasutatakse ankeetküsitlust Eesti kinnipidamisasutustes viibivate kinnipeetavate ning välismaalaste seas. Ankeetküsitlusega on võimalik koguda suure andmestiku: uurimusega saab kaasata palju inimesi ning esitada neile rohkelt küsimusi (Hirsjärvi, *et al.*, 2005, lk 182). Küsimustik võimaldab koguda andmeid nii, et saadavad andmed on analüüsi jaoks seesmiselt terviklikud ning sidusad, lisaks saab küsimustikega tagada osalejatele anonüümsuse, mille tulemusel on saadud vastused ausamad (Roopa & Rani, 2012, p. 273). **Valimiks** on ette kavetatud valim, kuhu kaasati uuritavad ette kavetatult ning kindlate kriteeriumite alusel (Õunapuu, 2014, lk 143). Käesolevas lõputöös kuulusid valimisse kinnipidamiskeskuses olevad välismaalased ning kõik Eesti vanglates olevad süüdimõistetud ja vahistatud, kes osalevad jumalateenistustel või on mõnel muul moel seotud religioossete tegevustega. Andmete **analüüsimeetodina** kasutatakse kirjeldavat statistikat, mille eesmärk on andmete organiseerimine ning andmestikus sisalduva informatsiooni kompaktne ja ülevaatlik esitamine. Uuringust saadud andmed visualiseeritakse, kasutades graafikuid ja tabelleid, ning neid iseloomustatakse kirjeldavate statistikute kaudu (Õunapuu, 2014, lk 185).

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimeses, teoreetilises peatükis antakse ülevaade Eesti ühiskonnas ja kinnipidamisasutustes levinumatest usunditest. Varasemate uuringute põhjal ning teaduskirjanduse analüüsimisel selgitatakse välja religiooni olulisus ning religioonist tulenevad vajadused ja nende täitmine kinnipidamisasutustes.

Lõputöö teises peatükis kirjeldatakse lõputöö uuringu meetodikat ja läbiviimise protsessi. Analüüsitakse ankeetküsimustikuga saadud vastuseid ning võrreldakse neid lõputöö esimeses peatükis välja toodud teoreetiliste lähtekohtadega. Uurimuse tulemuste põhjal tehakse järeldusi ning ettepanekuid.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

1.1 Religioon Eesti ühiskonnas

Esimene alapeatükk annab ülevaate religioonist üldisemalt ning selle levikust Eesti ühiskonnas ajaloo vältel. Kirjeldatud on erinevaid põhjusi, miks eestlaste seas on religiooni osatähtsus ühiskonnas üks madalamaid terves maailmas, ning millised konfessioonid on Eesti aladel läbi aegade domineerivaks olnud. Välja on toodud ka tänapäevased andmed eestlaste usulisest kuuluvusest ning tulemuste põhjal on kirjeldatud populaarsemate usundite olemust ning nende levikut Eestis.

Olgugi, et religiooni võib lugeda sama vanaks kui inimkonda ennast, puudub siiani konsensus religiooni täpsete tingimuste määratlemise osas. Hetkel puudub isegi kindel kriteerium, mis võimaldaks selgelt otsustada, kas mõnda liikumist saab lugeda religiooniks või mitte (Taliaferro, 2023). Voas (2007, ref Meade, 2014, p. 11) sõnul on sotsioloogid enamjaolt ühisel arvamusel, et religioon on midagi enam kui lihtsalt usk üleloomulikku võimu, jumalasse või jumalatesse. Religioon on organiseeritud tavade, normide ja väärtuste kogum ning koosneb sotsiaalsetest tavadest ja institutsioonidest, millel on moraalne eesmärk. Schilbrack (2022) toob välja, et tänapäeval on tavaks religiooni tõlgendada sotsiaalsete praktikate kogumina, mille pragmaatilisemad näited on nii-öelda „maailmareligioonid“, nagu judaism, kristlus, islam, hinduism, budism, konfutsianism ja taoism. Sellegipoolest ei viidanud religiooni mõiste algselt sotsiaalsele liigile või kultuuritüübile, vaid pärineb ladinakeelsest sõnast *religio*, mis samastub mõistetega „kohusetundlikkus“ ja „andumus“.

Pärast Eesti Vabariigi taasiseseisvumist 1991. aastal on läbi viidud mitmeid uuringuid ja küsitlusi, kus on püütud teada saada, milline on Eesti elanike suhe religiooniga. Kuigi 1980. aastate lõpul tõusid Eesti kirikud ja kogudused taas ühiskonna huviorbiiti tänu ärkamisliikumisele ja laulvale revolutsioonile, tuli neil ikkagi üle elada religioonivaenulik nõukogude periood. Alates 1990. aastate algusest on ka rahva suurem huvi religiooni vastu vaibunud (Plaat, 2000).

Ka Remmel (2015, ref Remmel & Uibu, 2015, p. 14) toob välja, et tänapäevane religioossuse puudumine eestlaste seas on suuresti mõjutatud Nõukogude Liidu religioonivastastest programmist. Nõukogude võimu lõppeesmärgiks oli religioon välja juurida ning elanikkond muuta

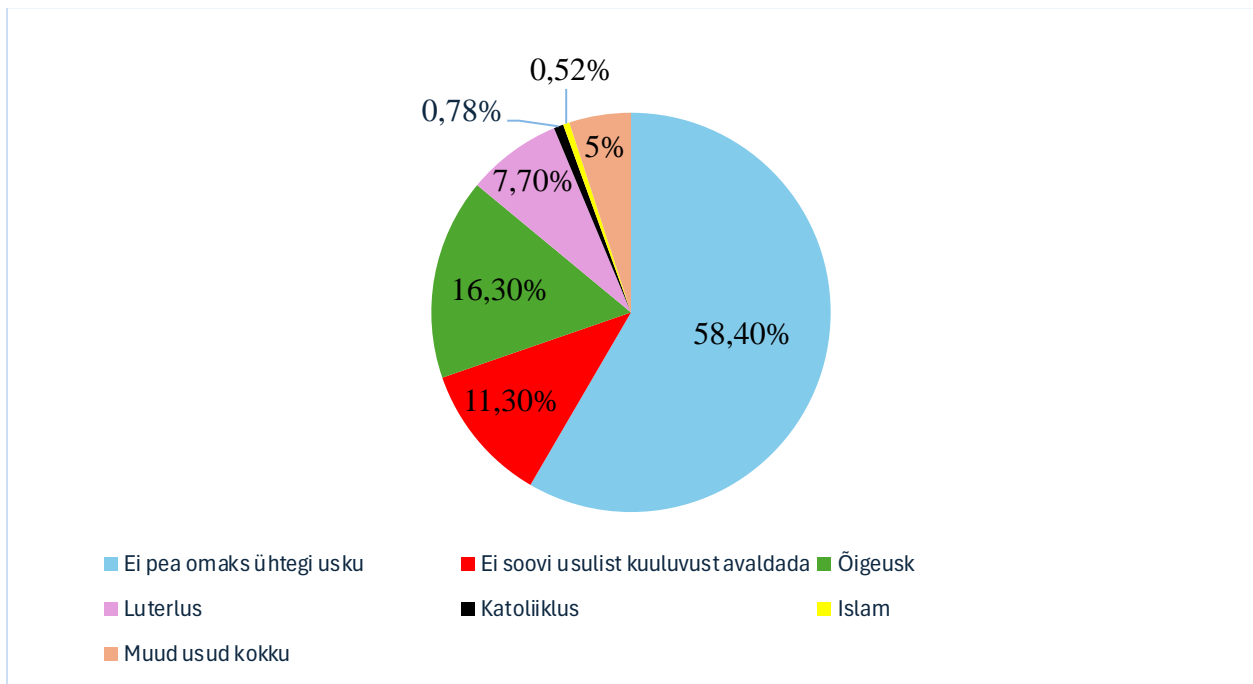
sõjakateks ateistideks. Kuigi vähenes nii kirikute kui ka religiooni osatähtsus ühiskonnas, polnud ateismiaktivistide ja parteiametnike suureks meelehärmiks tulemuseks ateistlik ühiskond, vaid valitses ükskõiksus nii ateismi kui ka religiooni suhtes. Tulemusena on Eesti religiooniloos pea 30-aastane katkestus, mille käigus pöörati religiooni ja ateismi teemadele minimaalset tähelepanu nii avalikus kui ka erasektoris. Selle aja jooksul kasvas religioonita üles kaks põlvkonda ning Nõukogude programmi mõjusid on tunda veel tänapäevalgi, kui religioon ja religioossus on allutatud mitmetele eelarvamustele ning nende nähtavus ühiskonnas on väga madal.

Tamme (2008, ref Rimmel & Uibu, 2015, p. 13) kohaselt võib üheks eestlaste madala religioossuse põhjuseks olla rahvusliku narratiivi kui ühe mõjukaima Eesti identiteeti kujundava loo oluline roll. Koos rahvusliku teadlikkuse tõusuga 19. sajandi teisel poolel alustati rahvusliku ajalookäsitluse formuleerimisega, mille keskseks elemendiks oli eestlaste võitlus oma vabaduse ja kultuuri eest. Altnurme (2013, ref Rimmel & Uibu, 2015, p. 13) sõnul varasema akadeemilise ajalookirjutuse puudumise tõttu konstrueeriti ärkamisaja alguses rahvuslik ajalooteadvus enamjaolt romantismi viljelevate autorite poolt, kes esitlesid kirikut kui võõraste rõhujate käsilast. Seetõttu polnud religiooniga samaväärsena peetud kristlus seotud rahvusliku identiteediga ning seda peeti kui mitte täiesti vaenulikuks, siis vähemalt „mitte omaks“. Selline mõtteviis taaselustati ja isegi radikaliseerus rahvusvahelisel tasandil pärast eurobaromeetri 2005. a uuringut, mille kohaselt eestlased on kõige ateistlikum rahvas ning mis on nüüdseks lahutamatu osa Eesti identiteedist (Rimmel & Uibu, 2015, p. 13).

Liikmeskonnalt kaks suurimat konfessiooni olid Eestis 20. sajandil luterlus ja õigeusk. Ülejäänud uskkonnad jäid nendest oma liikmete arvult kaugele maha. Seda väidet kinnitavad erinevad 20. sajandi lõpus läbi viidud küsitlused, mille järgi võib ka väita, et Eestis on palju inimesi, kes peavad end usklikuks, aga kelle uskumused ei kuulu traditsioonilise kristliku doktriini hulka või on sellega vaid osaliselt seotud (Plaat, 2000). Ka 21. sajandi alguses valitses Eesti usumaastikul endiselt kristlus. 2014. aastal tegutses Eestis üle 570 juriidilise isiku staatusega usuühingu. Enamik neist olid osa suurematest kirikutest või koguduste ühendustest, kuid lisaks kahele domineerivale konfessioonile, luterlusele ja õigeusule, leidis Eestis ka arvestatav hulk iseseisvaid karismaatilisi ja nelipühilaste kogudusi (Ringvee, 2015, p. 57).

Statistikaamet viis 2021. aastal Eestis läbi rahvaloenduse vähemalt 15-aastaste elanike seas, kus uuriti inimeste usulist kuuluvust. Vastanuid oli kokku 1 114 030 inimest, kellest 58.4% ei pea

omaks ühtegi usku ning 11.3% ei soovinud oma usulist kuuluvust avaldada. Rahvaloenduse põhjal osutus vastajate seas kõige populaarsemaks usuks õigeusk, mida pidas omaks 16.3% vastajatest. Õigeusule järgnevalt pidasid 7.7% vastanutest end luterlasteks, 0.78% katoliiklasteks ning 0.52% islamiusulisteks. Vastajate seas olid levinud ka näiteks baptism, adventism, nelipühilus, metodism ja budism (Statistikaamet, 2022).

Joonis 1. Eestlaste usuline kuuluvus vähemalt 15-aastaste elanike seas 2021. aastal (Statistikaamet, 2022; autori koostatud)

Kristlus on maailma suurim religioon, millel on maailmas umbes 2,2 miljardit järgijat ning põhineb Jeesus Kristuse elul ja õpetustel. Tänu misjonäridele on kristlus levinud peaaegu igasse maailma nurka (The Evangelical Alliance, 2024). Kristlus pärineb otse juutide pärimuslikust usundist – judaismist, millega on säilinud tugev sarnasus, kuid leidub ka olulisi erinevusi. Suurimaks on kristlaste käsitus Jeesusest, keda kristlased peavad Jumala väljavalituks, kes saabus tema nimel valitsema. Pärast Jeesuse surma ja ülestõusmist olid kristlased saanud kinnituse, et ta on Jumala saadik ning teda nähti piltlikult tõusmas Jumala kõrvale taevasele troonile. Kristlik õpetus peab kindlalt rajanema Piiblil ning igasugused käsitlused ja arengud peavad olema kooskõlas Piibliga. Piibli õpetust on aga erinevatel aegadel ja erinevates paikades tõlgendatud erinevalt, mille tulemusena on tekkinud erinevad Kristluse harud (Partridge, 2005, lk 328–333). Erinevate

lõhenemiste tulemusena on Kristluses moodustunud kolm suuremat haru – õigeusk, roomakatoliiklus ja protestantlus, mis omakorda jagunevad paljudeks väiksemateks harudeks (Teppan, 2011).

Õigeusk tekkis vastuseisust Rooma paavsti ülimuslikkusele ja õpetusele, et Püha Vaim on lähtunud nii Isast kui ka Pojast. Kesksel kohal on liturgia ning selle piltlikud ja kujundlikud meeleliselt haaratavad väljendusvormid, nagu ikoonid või kirikulaul (Partridge, 2005, lk 324).

Praegusel Eesti alal toimus õigeusu levik ning vähesel määral ka kohalike elanike õigeusku ristimine juba 11. sajandil, seega enne kui Eesti langes sajanditeks roomakatoliku kiriku ja seejärel luterliku kiriku mõjusfääri (Plaat, 2011, lk 8). Pärast 1700. aastal alanud Põhjasõda algas Eestis uuesti suurem õigeusu levik. Kuigi Venemaa poolt vallutatud Eesti alal jäi domineerivaks kirikuks luterlik kirik, algas õigeusu vaba ja takistamatu levitamine Baltimaades. Luterliku kiriku korraldust piirasid tsaarivõimu mitmed õigeusu kiriku huvidest lähtuvad korraldused, kuid luterlikku kirikusse kuuluvast talurahvast jäi õigeusk kaugele kuni 1845. aastani, mil algas Eestis massiline õigeusku siirdumine (Plaat, 2011, lk 15-27).

Luteri kirik kujunes välja 16. sajandil reformatsiooni ehk usupuhastuse käigus. Saksamaal elanud munga Martin Lutheri (1483-1546) eesmärk ei olnud luua uut kirikut, vaid pigem soovis ta lahendada teatud probleeme katoliku kirikus. Reformatsiooni peamine eesmärk oli teha jumalateenistus ja usu elu tavainimesele arusaadavamaks, muuta jumalateenistused rahvakeelseks ning teha Jumala armastuse sõnum ehk evangeelium mõistetavaks ja selgeks. Luterlik õpetus põhineb Piiblile, algkiriku õpetustele ning vanadele usutunnistustele, mis on tuntud kui apostlik usutunnistus, Nikaia Konstantinoopoli usutunnistus ning Athanasiose usutunnistus. Nende usutunnistuste kohaselt on Jumal kolmainus ehk Tema on Isa, Poeg ja Püha Vaim ning Jeesus Kristus oli ja on korraka nii inimene kui ka Jumal (EELK Tartu Maarja Kogudus, 2024). Luterliku usu teeb teiste usutunnistuste seas eriliseks see, et inimene saab Jumala ees õndsaks ning õigeks mõistetud ainult läbi usu ning puhtast armust. Kõige tähtsamal kohal on Pühakiri ehk Piibel, mis on kogu usuõpetuse ainuke allikas ja juhtnõör (Põld ja Hiob, 2015, lk 118).

16. sajandi esimeses pooles levisid luterliku reformatsiooni ideed Läänemere ümbruses kiiresti ning jõudsid ka Eestisse. Esmajärgult levis luterlus linnadesse: Tallinnasse 1523. aasta sügisel ning sealt edasi aasta jooksul Narva, Rakverre, Paidesse ja Tartusse. 1526. aastaks olid eestlaste asualadel olevad linnad suuremalt osalt protestantlikud. Laialdasemalt hakkas luterlus eestlaste

seas levima peamiselt katekismuskirjanduse ja jutluste vahendusel alles 17. sajandil, kui Rootsi väed surusid Liivimaalt välja katoliikliku Poola võimu (EELK Konsistoorium, 2024a). Alates 16. sajandi usupuhastusest tegutseb Eestis luterliku kirikuna Eesti Evangeelne Luterlik Kirik, mis koosneb Eesti Vabariigis ja väljaspool Eestit asetsevatest ning tema kanoonilises alluvuses olevatest kogudustest (EELK Konsistoorium, 2024b).

Katoliiklus pole eestlaste seas väga populaarne, statistikaameti poolt 2021. aastal läbi viidud rahvaloenduse põhjal määratlevad end katoliiklasena vaid 0.78% vastanutest. Sellegipoolest on roomakatoliku kirik maailma suurim ja vanim kristlik kirik ning katoliiklasi ligikaudu 1,3 miljardit inimest, kes soovivad järgida Kristust, elada koos Jumalaga ning pühenduda sakramentide vastuvõtmisele. Kõik katoliiklikud kogudused üle maailma kuuluvad piiskopkonda ning alluvad Rooma Paavstile (Katoliku Kirik Eestis, 2020).

Katoliiklus oli keskajal ligi nelja sajandi vältel Eestis peamiseks usuks. Rootsi võimu saabudes 1561. aastal keelati katoliiklus täielikult ning pärast viimaste usklike välja saatmist 1626. aastal, oli katoliiklikud traditsioonid Eestist täielikult kadunud. Vene keisrite valitsusajal hakkas katoliiklus Eestis uuesti levima, kuid tänapäevani on see eestlaste jaoks jäänud välismaalaste kirikuks (Salo, 2002, p. 281).

Islamiusulised jagunevad kaheks põhiliseks uskkonnaks – sunniitideks ja šiitideks. Nende jagunemine sai alguse küsimusest, kuidas juhtida islami kogudust pärast prohvet Muhamedi surma. See küsimus on moslemitele on alati olnud nii usuline kui ka poliitiline probleem (Partridge, 2005, lk 363). Moslemite jaoks on väga olulisel kohal Koraan, mis kujutab endast Jumala sõna ülima ilmutuse üleskirjutust. Ta on ilmutatud raamatute seas ainulaadne, tähenduselt universaalne ning tema tähtsus on aegumatu. Islamiusu aluseks on täielik monoteism ehk erinevalt Kristluses olevast kolmainsusest on islamis ainult üks Jumal. Koraan rõhutab, et kõik on Jumala määratud ning ta valitseb iga moslemi mineviku, oleviku ja tuleviku üle (Partridge, 2005, lk 368-373).

Viimastel aastatel on Euroopas rekordiliselt suurenenud varjupaiga otsijate arv, kes peamiselt tulevad islamiriikidest. See on tõstatanud arutelu immigratsiooni ning turvalisuse osas ning mitmeid küsimusi praeguse ning tulevase moslemite arvu kohta Euroopas. Kuigi sisserändajate hulk on viimasel paaril aastal olnud ekstreemselt suur, on suhteliselt võimatu ennustada tulevast migratsiooni taset, sest mitmed Euroopa Liidu liikmesriigid on teinud seadusemuudatusi, millega

üritatakse piirata sisserändajate voolu. Sellegipoolest moslemite arv Euroopas aina tõuseb ning aastaks 2050 võib nende osakaal olla 11.2% ja 14% vahel (Hackett, *et al.*, 2019, pp. 88-90).

Euroopa Liidu liikmesriigid peavad vastu võtma seadusi ning meetmeid, et parandada moslemite sulandumist ühiskonda. Kui soovitakse stabiilset poliitilist kogukonda, hoida ühiskonnas võrdsust ning vabaneda diskriminatsioonist, tuleb reguleerida ning tagada immigrantidele poliitilised, sotsiaalsed ja religioossed võimalused (Preljević & Ljubović, 2021, p. 270).

Esimesed islamiusulised elanikud asusid praegusele Eesti territooriumile 16. sajandil. Islamikogukonna teket käsitletud uurijad on ühisel seisukohal, et esimene märkimisväärne hulk siin paikseks jäänud moslemeid saabus seoses Põhjasõja lõpu ja Eesti ala sattumisega Vene impeeriumi koosseisu. Järgneva nelja ja poole sajandi jooksul on islamit oma identiteedi oluliseks osaks pidav kogukond teinud läbi suuri muutusi nii suuruses kui ka rahvuslikus koosseisus. Viimase kümnendi jooksul on eestlastest ja venelastest islamiusu omaks võtnute arv kasvanud, ning viimaste aastate uueks tendentsiks on vangistuses viibijatest konvertiidid (Lepa, 2016, lk 74-77).

Kokkuvõttena saab öelda, et religiooni roll ühiskonnas on Eestis madal. Peamiseks põhjuseks on Nõukogude okupatsioon, mille üks eesmärkidest oli elanikkonnast religioossus välja juurida. Lisaks Nõukogude Liidule on Eesti aladel läbi ajaloo valitsenud teisi võõrvõime, kellest igauks tõi kaasa enda religioossuse ning üritas eelmiseid uskumusi ühiskonnast kaotada. Tagajärjena pole eestlaste seas ükski usund jäädavalt kinnistunud ning seetõttu on eestlasi kutsutud kõige ateistlikumaks rahvuseks maailmas. Sellegipoolest leidub Eestis statistikaameti 2021. aastal läbi viidud rahvaloendusest saadud andmete põhjal märkimisväärne arv elanikke, kelle jaoks on religioon elus olulisel kohal. Suurimad Eesti ühiskonnas levinud usundid on õigeusk ja luterlus, uskumus teistesse religioonidesse jääb nendest protsentuaalselt kaugele maha. Viimastel aastatel on aga nii Euroopas kui ka Eestis suurenenud islamiusuliste inimeste arv, kuid võimatu on hinnata tulevast migratsiooni taset, sest Euroopa Liidu liikmesriikides vastu võetud seadusmuudatustega üritatakse piirata sisserändajate voolu. Sellegipoolest prognoositakse moslemite arvu tõusu Euroopas ning vajalik on vastu võtta seadusi ja erinevaid meetmeid, et hoida ühiskonnas võrdsust, vabaneda diskriminatsioonist ja võimaldada moslemitel paremini sulanduda ühiskonda. Selleks tuleb neile tagada ka religioossed võimalused.

1.2 Religiooni roll kinnipidamisasutustes

Teine alapeatükk annab ülevaate religiooni olulisusest kinnipidamisasutustes. Peatükk käsitleb vangistuse olemust ning selle mõju inimesele ning vaatleb, millist abi võivad vangistuses olevad kinnipeetavad leida religioonist. Käsitletakse ka erinevaid religioosseid strateegiaid, mida kinnipeetavad võivad kasutada, ning tuuakse välja, kuidas religiooni proovitakse omakasu nimel ära kasutada.

Mõistmaks religiooni rolli kinnipidamisasutustes, tuleb kõigepealt lahti mõtestada vanglate ja vangistuse roll ühiskonnas. Vanglad on loodud karistusasutuseks ning neil on neli peamist eesmärki. Esmane eesmärk on kinnipeetavate ühiskonnast eemal hoidmine, et nad ei saaks jätkata kuritegude toimepanemist. Teiseks on vanglatel heidutav roll, mis ainult oma olemasoluga tuletab potentsiaalsetele kurjategijatele meelde, mis nendega võib juhtuda. Kolmandaks on vanglad rehabiliteerivad ja taasühiskonnastavad asutused, kus erinevate terapeutiliste ja sotsiaalsete ressurssidega proovitakse kinnipeetavaid suunata õiguskuulekale teele. Viimane eesmärk on karistus toimepandud kuritegude eest (Ellis, 2023, p. 12).

Tihti arutletakse massimeedias ja poliitilistel areenidel Euroopa praeguste vanglasüsteemide eesmärkide ja sotsiaalsete funktsioonide üle. Arvamusi on väga erinevaid, alates vanglatest kui ebainimlikest ning kuritegevust juurde tekitavatest asutustest kuni vastupidise väiteni, et vanglad on kurjategijatele mõnus varjupaik ning vajavad hoopis karmistamist. Üha enam on vaidlused seotud ka religiooni ja usulise mitmekesisusega. Euroopa kinnipidamisasutustes viimastel aastatel toimunud usulised muudatused puudutavad eelkõige kinnipeetavaid ning võrreldes paarikümne aasta taguse ajaga on religioosete teenuste tagamine muutunud oluliselt paremaks ja mitmekesisemaks. Üha enam lastakse religioonil ja usukogukondadel mängida aktiivset rolli kurjategijate rehabiliteerimisel, mille tulemusel religioon või teisisõnu spirituaalsus leiab vanglates uue, taasühiskonnastava tähenduse (Becci & Roy, 2015, p. 1).

Przybilinski (2006, ref Talik & Skowronski, 2017, p. 915) kohaselt on vangistus eriliselt stressitekitav olukord, sest sellega on piiratud mitmed inimese jaoks olulised vajadused nagu vabadus ja autonoomia. Holyst (2004, ref Talik & Skowronski, 2017, pp. 915-916) väidab, et frustratsiooni tekitab ka eemalolek perekonnast ning tunne, et kaotatud on side lähedastega. Katkenud suhtlussidemed tekitavad aga kinnipeetavates tunde, et nad on sotsiaalselt tõrjutud.

Dolinska-Zygmunt & Mokrzyńska (2013, ref Talik & Skowronski 2017, p. 916) sõnul näitavad uuringud, et vangistus toob endaga kaasa elukvaliteedi languse, millega kaasneb ärevuse ja depressiooni tõus ning emotsionaalse intelligentsuse langus.

Stressiga toimetulekuks kasutavad kinnipeetavad sõltuvalt nende elukvaliteedi tunnetusest nii positiivseid kui ka negatiivseid religioosseid strateegiaid. Kõrgema elukvaliteeditunnetusega inimesed üritavad oma raskest olukorrast leida midagi potentsiaalselt kasulikku ning valivad seetõttu pigem positiivseid strateegiaid nagu usuline koostöö, andestamine või abi otsimine vaimulikelt. Nähakse võimalust jumalale lähemal olla, õppida midagi kasulikku, ning proovitakse religiooni abil oma elu radikaalselt paremuse suunas muuta. Kinnipeetavad, kes on oma eluga rahul, on ka rohkem valmis tegelema usupraktikaga ning annavad vaimset tuge ka teistele. Teisalt, madalama elukvaliteeditunnetusega kinnipeetavad ootavad passiivselt, et nende probleemid ja mured iseenesest jumala abiga laheneksid. Nad viljelevad pigem negatiivseid religioosseid strateegiaid, mille hulka kuuluvad vaimne rahulolematuse, jumala väe teistmoodi hindamine ning passiivne usuliste tegevuste edasilükkamine (Talik & Skowronski, 2017, pp. 920-932).

Religiooni tähendus kinnipidamisasutuses on iga kinnipeetava jaoks individuaalne ning suuresti seotud sellega, kuidas isik end ise vanglas tunneb. Mõni kinnipeetav võib vangistuse tõttu ülejäänud ühiskonna suhtes kibestunuks muutuda. Nad investeerivad oma aega kaebustele ning advokaatide ja teiste inimeste süüdistamisele. Sellised inimesed tihtipeale pole usklikud, nad keskenduvad rohkem oma staatuse tõstmisele teiste kinnipeetavate seas. Samas mõne vangiga on vanglakaristus tõestus oma elu valedest valikutest, mille tagajärgedega peavad nad nüüd silmitsi seisma. Nemad leiavad abi religioonist, mis võib anda nii selgitusi eelnevate eksimuste kohta kui ka lahendusi edaspidiseks. Üheks põhitõeks, olenemata kas tegu on islami või kristlusega, on uskumus, et kõik elu õnnetus tagajärjed, mille hulka kuulub ka vangistus, on iga inimese enda süü, sest ei suudetud elada usudoktriinide järgi. Eksimuste lunastamiseks tuleb lihtsalt kõikidele õpetustele truu olla, mille tulemusena tõlgendavad kinnipeetavad Piiblit või Koraani sõna-sõnalt. Seega kogevad nad religiooni baastõdesid, mis on esitatud peensuste ning keeruliste nüanssideta (Clear, *et al.*, 2000, pp. 57-58). Vaatamata tehnoloogia ning teaduse võimsale arengule on religioon toimetulekumehhanismina siiani tähtsal kohal. Näiteks on moslemist kinnipeetavatele väga olulised islami usuartiklid, mis mõjutavad nende jaoks vangistuse tähendust. Kuna Jumal on ette määranud kogu olemasoleva, sealhulgas moslemite vanglakaristuse, toimib see kinnipeetavate

jaoks võimsa toimetulekumehhanismina. Mitmel juhul on vangid väljendanud tunnet või usku, et nende süüdimõistmine ja karistus on osa jumalikust saatusest, mis on neid säästnud millestki hullemast ja andnud neile elus uue võimaluse (Wilkinson, *et al.*, 2023 p. 71). Kinnipidamisasutustes on selline mõtteviis äärmiselt oluline, sest seal tuleb toime tulla oma vabaduse kaotusega, mis võib viia erinevate vaimsete terviseprobleemideni. Halvimal juhul võivad kinnipeetavad ka endalt elu võtta, kuid religioon ning vaimne tugi aitab neil oma mõtetega toime tulla ning vähendada erinevaid riske (Eytan, 2011, p. 288).

Kuigi religioon on kinnipeetavate jaoks olulisel kohal, võivad kinnipeetavad proovida seda oma kasuks ära kasutada, mistõttu võib kinnipidamisasutus kasutada eksperte, et välja selgitada, kas kinnipeetavate nõudmised on kooskõlas islami seadustega. Varasemalt on aset leidnud juhtum, kus moslemist kinnipeetav kaebas, viidates Koraanile, et tema toit peab olema valmistatud teiste moslemite poolt. Kohus aga leidis, et antud õigus pole Koraanis piisavalt täpselt kirjeldatud ning seega pole kinnipidamisasutusel kohustust nõudmist täita. Kinnipeetav olevat kurtnud ka ramadaani ajal jagatavate ravimite üle ning nõudis pesemisvõimalust reede hommikuti enne palveid. Koostöös kaplaniga jõuti järeldusele, et ka need nõudmised pole islami seadustega põhjendatud ning jäeti rahuldamata (Mohammadi, 2020, pp. 1868-1869).

Kokkuvõttena saab öelda, et kuigi vanglatel on oluline roll kurjategijate ühiskonnast eemal hoidmisel, on nende eesmärk ka inimesi taasühiskonnastada, et kunagi vabanedes saaksid nad elus hakkama ning ei pöörduks tagasi kuritegelike tegevuste juurde. Selle eesmärgi täitmisele aitab kaasa religioon, mis annab kinnipeetavatele võimaluse õppida oma eelnevatest elu jooksul tehtud vigadest, saada andestust Jumala ees ning muuta enda käitumine ja suhtumine radikaalselt paremuse poole. Mitmel juhul on kinnipeetavad väljendanud tundmust, et nende karistus on osa jumalikust saatusest, mis on neid säästnud millestki hullemast ning andnud neile elus uue võimaluse. Kahjuks kasutatakse religiooni vanglates ka negatiivsetel eesmärkidel, saamaks oma tahtmist või kahjutasu erinevate religioosete vajaduste täitmata jätmise eest. Sellised kinnipeetavad pole tihti peale usklikud, vaid üritavad tõsta oma staatust teiste kinnipeetavate seas. Seega saab väita, et iga kinnipeetav tunnetab religiooni erinevalt, kuid enamiku jaoks toimib see võimsa toimetulekumehhanismina, mis aitab vangistuses olijatel üle saada vabaduse kaotusest ning katkenud perekondlikest sidemetest põhjustatud stressirohkest olukorrast.

1.3 Religioosete vajaduste täitmine kinnipidamisasutustes

Kolmas alapeatükk annab ülevaate selles, kuidas toimub kinnipidamisasutustes viibivate isikute religioosete vajaduste täitmine. Välja tuuakse erinevad Eesti Vabariigis kehtivad seadused, mis on aluseks kinnipidamisasutuste religioosetele korraldusele. Kirjeldatakse kaplanite töökorraldust ja olulisust usuvabaduse tagamisel kinnipeetavatele ning selgitatakse, miks on vajalikud religioossete programmid ja erinevad kinnipidamisasutuses rääkimas käivad vabatahtlikud. Välja tuuakse ka erinevad juhtumid kinnipidamisasutustest, kus on esinenud probleeme religioosete vajaduste täitmisel.

Üks inimeste põhiõigustest on usuvabadus, seda kinnitab Eesti Vabariigi põhiseadus, mille § 40 kohaselt on igapähe usu- ja mõttevabadus ning vabadus nii üksinda kui ka koos teistega, avalikult või eraviisiliselt, täita usutalitust, kui see ei kahjusta avalikku korda, tervist ega kõlblust. Sama seaduse § 12 keelab ka kedagi diskrimineerida rahvuse, päritolu, usutunnistuse või muude veendumuste tõttu (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992). Need õigused kehtivad ka kinnipeetavatele, kuid seoses kinnipidamisasutuses viibimisega on nende religioosete vajaduste täitmise võimalus mõnevõrra piiratud. Kirikute ja koguduse seaduse § 9 sätestab, et jumalateenistusi ja usulisi talitusi kinnipidamisasutustes korraldab usuline ühendus üksnes vangla direktori loal ning kinnipidamisasutuses viibijal on õigus täita oma usulisi talitusi vastavalt oma usutunnistusele, kui see ei kahjusta nendes asutustes kehtestatud korda ega teiste seal viibivate isikute õigusi (Kirikute ja koguduse seadus, 2002).

Ringvee (2020, p. 145) sõnul on Eesti vanglasüsteem viimase 25 aasta jooksul läbi teinud tohutuid muutusi, mis puudutavad ka religiooni ning usutööd vanglates. Entusiastlikust ja kaootilisest algusest on edasi liigutud institutsionaliseeritud korralduse poole, mida juhib justiitsministeeriumi vanglate osakonna peakaplan.

01.01.2024 seisuga oli Eesti vanglates kokku 1820 süüdimõistetut ja vahistatut. Kui juurde lisada isikud, kes viibisid erinevates politsei arestimajades, oli Eestis kinnipidamisel kokku 1841 isikut. Vanglateenistuse 2023. aasta ülevaate kohaselt olid 37% kinnipeetavatest ennast usuliselt identifitseerinud - 65% neist olid õigeusklikud, 13% Eesti Evangeelse Luteri usku ning 22% tunnistasid omaks mõnda muud ususuunda (Justiitsministeerium, 2024a).

Kinnipidamisasutustes on religioosete vajaduste täitmisel tohutu roll kaplanitel, kes on vanglates potentsiaalselt üks vähestest humaniseerivatest elementidest. Kaplaneid on kinnipidamisasutustes laialdaselt kasutatud alates kaplani institutsiooni loomisest (Kerley, 2014, p. 21). Ringvee (2020, pp. 143-145) leiab, et kuigi „kaplan“ on tavapärase sõna nii seadusandluses kui ka erinevates asutustes töötavate usutöötajate kohta ning kaitseväes, vanglates ja korrakaitstes on kaplanitel ametlikud ametikohad, puudub sõnal endal legaalne definitsioon Eesti õiguslikus raamistikus. Kaplanitele esitatavad nõuded on sätestatud asutuste sisekorraeeskirjades ning nad on kahekordse alluvusega – kuigi nad on oma usuühingu vaimulikud, alluvad nad ka justiitsministeeriumi vanglate osakonnale ja palgatakse ametisse vastavalt avaliku teenistuse seadusele. Hetkel on igas Eesti vanglas spetsiaalselt usutegevuseks mõeldud ruumid ning kaplanid, kes tagavad vanglas usuvabaduse ning võimaldavad kinnipeetavatel järgida usulisi veendumusi ja tavasid ka vangistuses. Oma igapäevatöös kohtub kaplan eri kirikutesse ja religioonidesse kuuluvate vangidega ja aitab neil lahendada küsimusi erinevatel religiooniga seotud teemadel nagu hingehoid, usutalitused, toitumistavad, pühad, sümbolika ja kirjandus. Seejuures peab kaplan silmas kõigi vangide usulisi vajadusi, tehes selle nimel koostööd eri kirikute ja religioonide vaimulikega ning teiste vabatahtlike abilistega. Kaheks usutegevuse põhivaldkonnaks vanglas on individuaalne hingehoid ning osalemine jumalateenistustel ja teistel usutalitlustel, mille hulka kuuluvad näiteks pihitalitus, armulaud, leeritalitus ja ristimine. Kaplanid korraldavad vanglas ka lepitustööd lähedastega ning laulatusi, lisaks aidatakse kinnipeetavatel luua sidet mõne koguduse või rehabilitatsioonikeskusega, mis võiks pakkuda neile pärast vabanemist sotsiaalset kindlust ja tuge (Justiitsministeerium, 2024b). Vanglateenistuse 2023. aasta ülevaatest nähtub, et aasta jooksul pidasid teenistuses töötavad 15 kaplanit kokku 3520 hingehoidlikku vestlust, ehk keskmiselt viib kaplan nädalas läbi 4-5 vestlust. Jumalateenistusi ja palvusi viidi vanglate kaplanaadi poolt läbi 1090. korral, lisaks sõlmiti 6 abielu ja ristiti 26 kinnipeetavat (Justiitsministeerium, 2024a).

Tänapäeva kinnipidamisasutused seisavad silmitsi raske ülesandega. Nad peavad olema humaansed, turvalised ning samal ajal suunama kinnipeetavaid õiguskuulekale teele. Religioosete programmide kasutamine on üks unikaalne moodus vangide energia suunamiseks tähenduslikul ning olulisel moel (Thomas & Zaitzow, 2006, p. 242). Programmide lõppeesmärgiks on kurjategijate rehabiliteerimine ning nende edukas toimetulek ühiskonnas pärast vabanemist. Kinnipeetavatele pakutakse nii haridust kui ka erinevaid sotsiaalseid programme, mille

läbiviijateks võivad olla nii erinevad sotsiaaltöötajad kui ka kaplanid. (Thomas & Zaitzow, 2006, pp. 243-244).

Üha enam võib kinnipidamisasutustes kohata ka vabatahtlikke, kes abistavad kaplaneid, pakkudes kinnipeetavatele täiendavat tuge. Vabatahtlikud aitavad korraldada erinevaid vaimseid tegevusi, näiteks kunsti- ja kultuuriringe ning sporditegevust. Nende kohalolu on oluline, et aidata kinnipeetavatel rahuneda, vanglas stressiga paremini toime tulla ning võtta vastutus oma tegude eest. Ühel päeval vabanedes aitab see neil ühiskonnas paremini hakkama saada, mis on vahetult kooskõlas kinnipidamisasutuste eesmärkidega (Becci & Dubler, 2017, p. 244).

Religioosete vajaduste täitmine kinnipidamisasutustes on aktuaalne ka väljaspool Eestit. Mansoor (2021) kirjutab, et 2021. aastal Ameerika Ühendriikides Virginia osariigis ei andnud vangivalvur moslemist kinnipeetavale talle ette nähtud õhtusööki. Kinnipeetav oli terve päeva paastunud, hoidudes toidust ja joogist enam kui 14 tunniks, kuid õhtuse toidujagamise ajal soovis ta segamatult lõpetada palvetamise ning alles seejärel oma toidu vastu võtta. Valvur võttis seda kui toidust keeldumist ning kinnipeetav ei saanud ka hilisematest selgitustest hoolimata oma õhtusööki kätte. Sarnaseid juhtumeid on olnud ka teistes Ameerika Ühendriikide vanglates, mille tulemusena on käimas mitmeid kohtuprotsesse. Mitmed moslemid tunnevad, kuidas ükski vangla sotsiaalne programm ei saa neid aidata ega taasühiskonnastada, kui neil ei võimaldata mõistlikkuse piirides oma usku praktiseerida. Toitlustusega on probleeme olnud ka Suurbritannia vanglates, kus moslemitest kinnipeetavad on varasemalt alustanud näljastreiki, kuna avastasid, et neile antakse ette nähtud „*halal*“ menüü asemel toitu, mis on praetud peekonirasvas (Beckford & Gilliat, 2005, p. 1).

Kokkuvõttena saab öelda, et kuigi 2024. aasta seisuga on ainult 37% kinnipeetavatest ennast usuliselt identifitseerinud, tuleb neile kõigile tagada usuvabadus ja diskriminatsioonivaba keskkond. Selle tagamiseks on kinnipidamisasutustes väga oluline roll kaplanitel, kes võimaldavad kinnipeetavatel järgida usulisi veendumusi ja tavasid ka vangistuses. Kaplanid tegelevad erinevate religioosete tegevuste korraldamisega ning aitavad kinnipeetavatel taastada suhteid lähedastega ja luua sidemeid kogudustega, et pakkuda sotsiaalset kindlust pärast vabanemist. Lisaks on kinnipidamisasutustes oluline roll religioossetel gruppidel ja vabatahtlikel, kes aitavad kinnipeetavatel vanglas stressiga paremini toime tulla ning ühel päeval vabanedes ühiskonnas hakkama saada.

2. EMPIIRILINE UURING

2.1. Uuringu meetodika, protsess ja valim

Lõputöö eesmärgi täitmiseks viidi läbi kvantitatiivne empiiriline uuring, et välja selgitada kinnipidamisasutustes viibijate religioonist tulenevad vajadused ning kuidas neid täidetakse. Õunapuu (2014, lk 55) väidab, et kvantitatiivse uurimismeetodi abil on võimalik koguda statistiliseks töötamiseks sobivaid andmeid. Antud meetod rõhutab, et teadmised põhinevad vahetult kogetult (Hirsjärvi, *et al.*, 2005, lk 130). Kvantitatiivset uurimismeetodit kasutades püütakse jääda võimalikult neutraalseks, vältides inimeste osas eelarvamusi. Huvi pakkuvaid nähtusi uuritakse „kaugusest“, kasutades näiteks standardiseeritud küsimustikke (Burke Johnson & Christensen, 2014, p. 86).

Andmete kogumise meetodina kasutati uurimustöös ankeetküsitlust erinevates Eesti kinnipidamisasutustes viibivate kinnipeetavate ning välismaalaste seas. Ankeetküsimustiku abil sai uurimusse kaasata palju inimesi ning esitada neile rohkelt küsimusi (Hirsjärvi, *et al.*, 2005, lk 182). Ponto (2015, ref Singleton ja Straits, 2009, p. 168) toob välja, et küsitlusi kasutatakse sageli inimkäitumise kirjeldamiseks ning sotsiaalsetes ja psühholoogilistes uuringutes. Saadavad andmed on analüüsi jaoks seesmiselt terviklikud ning sidusad ja osalejatele tagatud anonüümsuse tõttu on saadud vastused ka ausamad (Roopa & Rani, 2012, p. 273).

Läbiviidavas uuringus kasutati ettekatsetatud valimit, mille liikmed valis lõputöö autor lähtudes isiklikest teadmistest ning kogemustest. Uuritavad kaasati valimisse ettekatsetult ning kindlate kriteeriumite alusel (Õunapuu, 2014, lk 143). Uuringu sihtgrupiks olid Eesti kinnipidamisasutustes olevad kinnipeetavad ning välismaalased, kes on seotud religioosete tegevustega. Valim oli koostatud selliselt, et saadud tulemused annaksid ülevaate kinnipidamisasutustes olevatest probleemidest seoses religioosete vajaduste täitmisega.

Uurimustöö läbiviimiseks võeti ühendust vanglateenistuste kaplanitega, sest nii Eesti vanglates kui kinnipidamiskeskuses tegelevad nemad religioosse teenimisega ning on kinnipeetavate usulise tegevusega kõige paremini kursis. Lõputöö autor otsustas uuringu läbi viia just kaplanite kaasabil, sest nad on vanglates religioosete vajadustega seotud kinnipeetavatele juba tuttavad ning usaldusväärsed. Kaplanitele tutvustati uurimustöö teemat ja eesmärki ning neile saadeti meili teel küsimustikud, mis olid tõlgitud nii inglise kui ka vene keelde. Ankeetküsimustiku tõlkimine oli

vajalik, et jõuda rohkemate vastajateni. Kaplanid jagasid ankeetküsimustikud kinnipeetavatele peamiselt erinevate religioossete tegevuste, näiteks jumalateenistuste või hingehoidlike vestluste ajal. Lisaks jagati osadele uurimuses osaleda soovinud kinnipeetavatele küsimustikke ka nende kambritesse, kus nad said rahulikult vastuste üle mõelda ning kõik religioossete vajadustega seotud probleemid kirja panna.

Kinnipidamiskeskuses oli küsitluse läbiviimise protsess sarnane vanglatega, kuid kaplanite asemel võttis lõputöö autor ühendust kinnipidamiskeskuse ametnikega, kes jagasid küsimustikud välismaalastele laiali. Ametnikele saadeti meili teel küsimustikud, mis olid tõlgitud inglise, vene, prantsuse, hindi ja araabia keelde, kuid lõpuks nõustusid uuringus osalema ainult kaks venekeelse ankeetküsimustiku täitnud välismaalast.

Vanglatesse saadetud ankeetküsimustik koosnes 15-st küsimusest (vt Lisa 1) ning kinnipidamiskeskusesse saadetud küsimustik 12-st küsimusest (vt Lisa 2). Küsimused olid peamiselt valikvastustega ning sõnastatud võimalikult lihtsalt, et vastajatel poleks probleemi küsimusest aru saamisega. Küsimustikus oli lisaks valikvastustega küsimustele ka poolsuletud ja avatud küsimusi, mis võimaldasid uuringus osalejatel vastuse anda oma sõnadega. Nii sai vastaja ilmutada oma teadmisi antud teemal ning selgus, milliseid ja kui tugevaid tundeid teema vastajas äratav. Valikvastuste puhul said uurimuses osalejad vastata küsimustele nii, et nende vastused on võrreldavad (Hirsijärvi, *et al.*, 2005, lk 188).

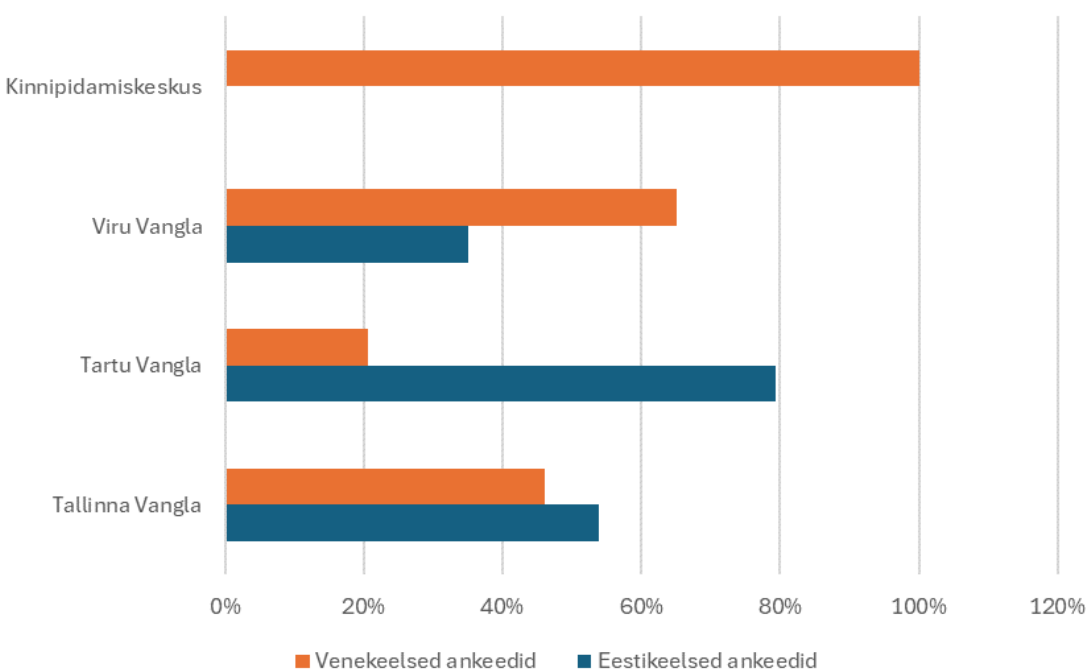
Andmete analüüsimetodina kasutas lõputöö autor kirjeldavat statistikat, mille kaudu püüti edasi anda saadud andmete põhiomadusi, paigutades need tabelleid ja graafikuid kasutades paremini tõlgendatavasse vormi. Eesmärgiks on andmete organiseerimine ning andmestikus sisalduva informatsiooni kompaktne ja ülevaatlik esitamine. Kirjeldava statistika abil sai lõputöö autor andmetes olevad muutujad ükshaaval kokku võtta ning omavahel seostada (Johnson & Christensen, 2014, p. 682).

2.2. Uuringu tulemused

Alapeatükis tuuakse välja lõputöö uuringu protsess ning sellest saadud tulemused, mida analüüsitakse autori poolt vastavalt lõputöö eesmärgile ja uurimusküsimustele.

Lõputöö autori poolt koostatud ankeetküsitlusele vastas kokku 118 inimest, kuid kolm küsitlust olid liialt soditud ja arusaamatud ning seetõttu jättis autor need ankeedid andmete analüüsi selguse

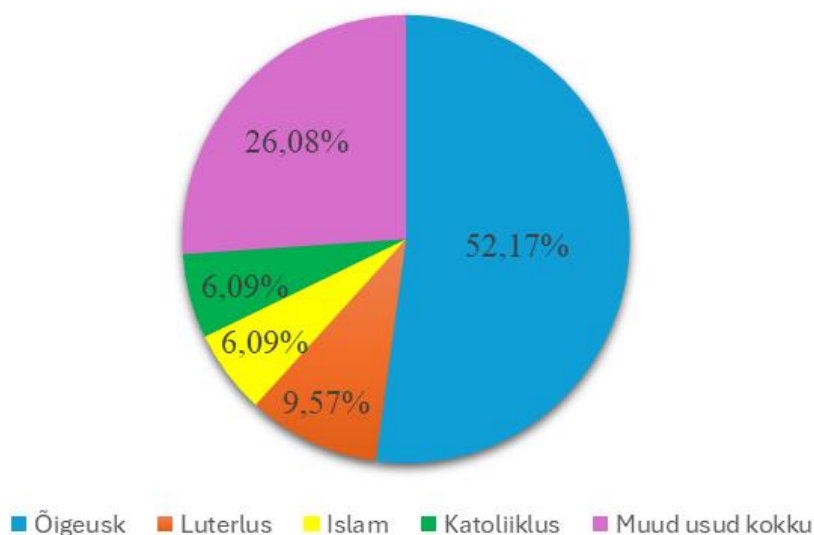
mõttes uurimusest välja. Uuringus kasutatakse seega 115 inimese ankeetküsimustiku vastuseid, kellest 39 olid Tallinna Vanglast, 34 Tartu Vanglast, 40 Viru Vanglast ning 2 kinnipidamiskeskusest. Keeleliselt jagunesid autorile tagastatud ankeedid peaaegu võrdselt: eestikeelsetele ankeetidele vastas kokku 62 inimest ehk 53,9% ning venekeelsetele ankeetidele 53 inimest ehk 46,1% kõikidest vastanutest. Tallinna Vanglast tagastati autorile 21 eestikeelset ankeeti ehk 53,85% ning 18 venekeelset ankeeti ehk 46,15% vastanutest. Tartu Vanglast sai autor eestikeelseid ankeete 27 ehk 79,4% ning venekeelseid 7 ehk 20,6% vastanutest. Viru Vanglast tagastati eestikeelseid ankeete 14 ehk 35% ning venekeelseid 26 ehk 65% vastanutest. Kinnipidamiskeskusest sai autor tagasi ainult 2 ankeetküsimustikku ning mõlemad olid venekeelsed.

Joonis 2. Autorile tagastatud ankeetküsimustike keeleline jaotus (autori koostatud)

Ankeetküsimustiku alguses selgitas autor välja uuringus osalejate usulise kuuluvuse ning uuris, kuidas nad endajaoks usu leidsid. Küsitlusele vastanud inimeste seas osutus kõige populaarsemaks õigeusk, mille viljelejaks tunnistas end olevat 60 inimest ehk 52,17% kõikidest vastanutest. Kusjuures õigeusk on selgelt populaarsem inimeste hulgas, kes vastasid venekeelsele ankeetküsimustikule, neid oli 53 vastanu seas kokku 40 ehk 75,47%. Järgnevalt määratles end luterlasena kokku 11 ehk 9,57% küsitluses osalenud inimest, kellest kõik olid eestikeelsele

ankeetküsimustikule vastanute seas. Islamiusulise või katoliiklasena määratlesid end võrdse 7 inimest ehk 6,09% vastanutest. 30 küsitluses osalenud inimest valisid variandi „muu“ ning said võimaluse ise täpsustada oma usulist kuuluvust. Nendest 14 ehk 12,17% küsitluses osalenu jaoks on lihtsalt olemas üks Jumal, nelipühilasega tunnistab end 5 ehk 4,35%, vabakogudusse kuuluvana 4 ehk 3,48%, metodistina 3 ehk 2,6% ning budistina 2 ehk 1,74% vastanutest. 2 ehk 1,74% küsimustikule vastanut väidavad, et nemad usuvad iseendasse ning ei tunnista omaks ühtegi religiooni.

Joonis 3. Usuline kuuluvus kinnipidamisasutustes viibijate seas (autori koostatud)

Ankeetküsimustikule vastanutest 44 inimest ehk 38,26% leidsid enda jaoks usu iseseisva elu jooksul, enne kinnipidamisasutusse sattumist. Suuruselt teise grupi moodustasid 37 ehk 32,17% vastanutest, kelle jaoks on usk olnud elus oluliseks osaks juba lapsepõlvest saadik. Küsimustikule vastanud kinnipeetavate seas oli 32 inimest, kes leidsid enda jaoks usu alles vanglakaristuse kandmise ajal: 18 inimest ehk 15,65% pärast mitmendat korda vanglasse sattumist ning 14 ehk 12,17% vastanutest pärast esimest korda vanglasse sattumist. Mitmel juhul olid kinnipeetavad ette antud vastusevariantide juurde lisanud omapoolse täienduse, mille kohaselt oli osade jaoks usk juba lapsepõlves olulisel kohal, kuid täiskasvanuna oli religioon nende elust kõrvale jäänud ning see taasavastati enda jaoks alles vanglasse sattudes.

Järgnevalt soovis lõputöö autor välja selgitada religiooni olulisuse uuringus osalejate seas. Ankeetküsimustikus oleva kolme küsimuse põhjal on koostatud tabel, kus vastajatel oli nelja vastusevariandi vahel valides võimalik anda isiklik hinnang religiooni olulisusele vanglas või kinnipidamiskeskuses, kui palju religioossed tegevused neid kinnipidamisasutuses aitavad ning kas nendest tegevustest võiks abi olla ka pärast kinnipidamisasutusest vabanemist. Kõikidel vastustel oli ülekaal positiivsetel hinnangutel, kuid uuringus osalenute seas leidis ka inimesi, kes olid religiooni suhtes negatiivselt meelestatud ning väljendasid seda kogu küsitluse vältel; samas oli nende arv väike.

Religiooni olulisusele kinnipidamisasutuses andis positiivse hinnangu 103 uuringus osalejat ehk 89,57% vastanutest, kusjuures venekeelseid ankeetküsimustikke täitnud inimesed olid religiooni suhtes palju positiivsemalt meelestatud. Autorile tagastati kokku 53 venekeelset ankeeti, millest 51-s anti religiooni olulisusele vanglas positiivne hinnang. Ainult üks kinnipeetav ning üks välismaalane väitsid, et religioonil pole nende jaoks kinnipidamisasutuses olulist tähendust. Eestikeelseid ankeete täitnud kinnipeetavate hulgas oli 52 inimest ehk 45,22% vastanutest, kes hindasid religiooni rolli vangistuses oluliseks, ning 10 inimest ehk 8,70%, kes olid vastupidisel arvamusel.

Kinnipidamisasutuses toimetulekuks on religioonist abi 102 uuringus osaleja ehk 88,7% ankeetküsimustikule vastanute hinnangul. Jällegi vastasid sellele küsimusele positiivsemas võtmes isikud, kes täitsid venekeelseid ankeete. Nende seast 50 inimest ehk 43,48% kõikidest vastanutest nõustusid väitega, et religioossed tegevused aitavad neil kinnipidamisasutuses toime tulla ning ainult 1 kinnipeetav arvas teisiti. Eestikeelsetele küsimustikele vastajate seas oli 52-s ehk 45,22% antud positiivne hinnang religioonile kui toimetulekumehhanismile vanglas ning 9 kinnipeetavat olid pigem teisel arvamusel. Kokku 3 kinnipeetavat jätsid küsimustikku täites antud väitele vastamata.

Lisaks soovis lõputöö autor teada, kas uuringus osalejate hinnangul on kinnipidamisasutuses pakutav religioosne tegevus neile abiks ka pärast asutusest vabanemist. Sellele küsimusele vastasid positiivses võtmes 105 inimest ehk 91,3% küsitluses osalenutest ning jällegi oli protsentuaalselt rohkem nõustuvaid isikuid venekeelsete ankeetküsimustike täitjate hulgas. Nendest 50 ehk 43,48% hindasid kinnipidamisasutuses pakutavaid religioosseid tegevusi abistavaks ka pärast vabanemist ning 2 kinnipeetavat arvasid vastupidist. Ka eestikeelsete ankeetküsimustike täitjate

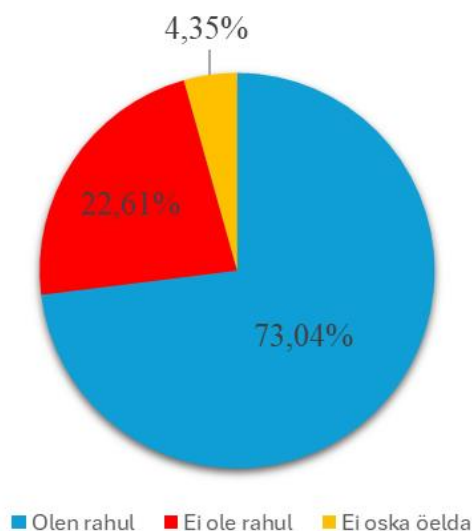
hulgas oli pigem positiivsel arvamusel kõrge protsent vastanutest, 62-st kinnipeetavast 55 ehk 47,83% kõikidest vastanutest nõustusid etteantud väitega ning 6 inimest olid erineval arvamusel. Eestis olevate kinnipidamisasutuste peale kokku oli 1 isik, kes jättis antud küsimusele vastamata.

	Nõustun täielikult	Pigem nõustun	Pigem ei nõustu	Ei ole nõus
Religioonil on kinnipidamisasutuses minu jaoks oluline roll	59,13%	30,43%	7,83%	2,61%
Tunnen, et religioossed tegevused aitavad mul kinnipidamisasutuses toime tulla	53,91%	34,78%	6,96%	1,74%
Tunnen, et kinnipidamisasutuses pakutavad religioossed tegevused aitavad mind ka pärast vabanemist	46,96%	44,35%	6,09%	1,74%

Joonis 4. Religiooni tähtsus kinnipidamisasutustes viibijate seas (autori koostatud)

Järgnevalt soovis lõputöö autor teada, kas uuringus osalejad on rahul kinnipidamisasutuses pakutavate usuliste tegevustega. Eitava vastuse korral oli vastanutele jätetud ruumi vabas vormis põhjuste välja toomiseks. 115-st osalejast 84 ehk 73,04% vastasid küsimusele jaatavalt, seega enamjaolt ollakse pakutavate usuliste teenustega rahul. 24 kinnipeetavat ja 2 välismaalast vastasid, et ei ole rahul, ning 5 inimest kirjutasid küsimuse juurde, et nemad ei oska kindlat hinnangut anda. Protsentuaalselt olid eestikeelseid ankeetküsimustikke täitnud uuringus osalejad rahulolevamad, võrreldes nendega, kes täitsid venekeelseid küsimustikke, vastavalt 74,2% ja 71,7%. Tallinna Vangla 39-st uuringus osalenust 35 vastasid, et nemad on rahul vanglas pakutavate usuliste tegevustega. 4 kinnipeetavat polnud selle väitega nõus ning põhjendasid vabas vormis ka oma arvamust. Probleemina toodi välja kaplanitega eraviisiliste vestluste ja jumalateenistuste vähesus ning usutelevisiooni puudumine. Tartu Vangla 34-st ankeetküsimustikule vastanust 23 on usuliste tegevustega rahul ning 6 kinnipeetavat tunnevad teisiti. Vabas vormis kirjutati erinevatest probleemidest, näiteks info vähesus erinevate vanglas pakutavate religioosete tegevuste kohta. Lisaks kurdeti, et vahistatutel pole võimalik jumalateenistustel osaleda, iga kaplan suruvat peale enda usku nii vestlustel kui piiblitundides, ning toodi ka välja, et religioosete tegevusi võiks vanglas rohkem olla. Viru Vanglas oli rahulolematuid kinnipeetavaid kõige rohkem. 40

ankeetküsimustikule vastanu seas oli 14 rahulolematut inimest, kellest 6 vastasid eestikeelsetele ning 8 venekeelsetele küsimustikele. Põhiliseks probleemiks toodi välja, et kinnipeetavatel ei lubata osaleda jumalateenistustes. Sellisest murekohast andsid teada peamiselt mitmed Viru Vangla tugevdatud järelevalvega ehk niinimetatud „*supermax*“ kinnipeetavad, kes väidetavalt ei saa kordagi käia vangla kabelis jumalateenistustel. Selle probleemiga seoses toodi välja, et vangla poliitika on liiga karm ning administratsioon ei hooli tugevdatud järelevalvega osakonnas olevatest kinnipeetavatest. Teised Viru Vangla kinnipeetavad, kes pole rahul pakutavate usuliste tegevustega, lisasid, et vanglas pole piisavalt religioosseid tegevusi. Kaks islamiusulist kinnipeetavat kirjutasid, et Viru Vanglas ei võimaldata neil erinevalt õigeusklikest minna kabelisse, ükski kaplan pole piisavalt pädev rääkima islamist ning teisi isikuid ei kutsuta ka vanglasse moslemitega kohtuma. Ankeetküsimustikule vastas ka üks kinnipeetav, kes määratleb end budistina, ning tema sõnul toetatakse vanglas ainult ristiusku ja islamit, teiste uskude rituaalseteks tegevusteks võimalused täielikult puuduvad ning privaatseks palvetamiseks on väga raske leida aega ja kohta. Kinnipidamiskeskuses 2 ankeetküsimustikule vastanud välismaalast polnud kumbki rahul pakutavate religioosete tegevustega. Põhjuseks toodi välja, et pole võimalik osaleda jumalateenistustel ega kohtuda vaimulikega.

Joonis 5. Rahulolu kinnipidamisasutustes pakutavate religioosete tegevustega (autori koostatud)

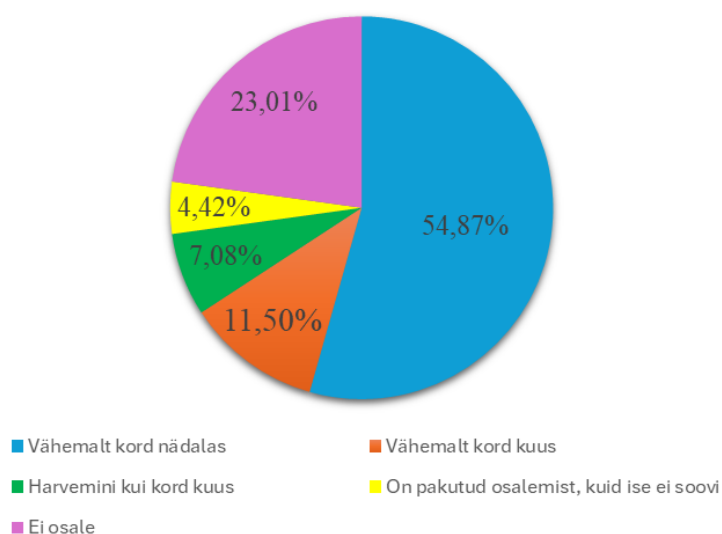
Selleks, et välja selgitada, kui suures ulatuses täidetakse kinnipidamisasutuses religiooside vajadusi, esitas lõputöö autor ankeetküsimustikus kinnipeetavatele erinevaid teemakohaseid

küsimusi. Esmalt uuriti, kas vanglates saadakse kaplanitelt tuge ning kas nendega võimaldatakse individuaalselt vestelda. Kõikides vanglates oli kaplanitesse suhtumine väga positiivne, 113-st kinnipeetavast 107 ehk 94,69% vastanutest nõustusid, et kaplanid on neile abiks. Ülejäänud 6-st kinnipeetavast 4 polnud otseselt vastu kaplanitele ega nende poolt tehtavale tööle, vaid pigem olid negatiivselt meelestatud vanglasüsteemi osas. Kaks kinnipeetavat kirjutasid, et vanglates olevad kaplanid suruvad enda usku peale ning pole üldsegi pädevad rääkima islamist, näiteks olevat kaplan ühele moslemist kinnipeetavale öelnud, et kristlus on ainuke õige ja islam pole mingi õige usk. Puudustest toodi veel välja, et kaplanid võiksid tihedamini kinnipeetavatega vestlemas käia ning vestlused võiksid olla ajaliselt pikemad. Sellegipoolest lisasid mitmed kinnipeetavad ankeetküsimustikku vabas vormis, et vanglates pakutav kaplaniteenus on väga heal tasemel ning sellega ollakse ülimalt rahul.

Järgnevalt uuris lõputöö autor, kas kinnipeetavatele võimaldatakse käia jumalateenistustel ning millised on nende põhjused jumalateenistustel osalemiseks. Ankeetküsimustikule vastanud 113 kinnipeetavast 83 ehk 73,45% kinnitasid, et käivad jumalateenistustel, 26 kinnipeetavat ehk 23,01% väitsid, et nemad ei osale, ning 5-le kinnipeetavale on pakutud osalemist, kuid nad ise pole seda soovinud. 62 ehk 54,87% küsimustikule vastanud inimestest märkisid, et osalevad jumalateenistustel iganädalaselt, 13 vastanut ehk 11,5% kinnipeetavatest vähemalt kord kuus ning 8 ehk 7,08% kinnipeetavatest harvemini kui kord kuus. Vanglate lõikes oli Tallinna Vangla küsimustikule vastanud kinnipeetavate seas ainult 1, kes ei osale jumalateenistustel. Tartu Vangla ankeetküsimustikule vastanute seas oli 3 kinnipeetavat, kellele on pakutud jumalateenistusel osalemist, kuid ise pole seda soovinud, ning 9 kinnipeetavat, kes ei osale jumalateenistustel. Viru Vangla kinnipeetavate seas oli 22 inimest, kes osalevad jumalateenistustel, Kahele kinnipeetavale on osalemist pakutud, kuid pole seda ise soovinud. Ankeetküsimustikule vastanute seas oli Viru Vanglas suur hulk kinnipeetavaid, kes ei osale jumalateenistustel. Peamiseks põhjuseks toodi välja, et nad tahaksid kirikus ja jumalateenistustel käia, kuid vangla ei võimalda neile seda. Põgusalt analüüsiti seda probleemi antud uurimustöös ka eelnevalt, kui kirjutati kinnipeetavate rahulolust vangla poolt pakutavate usuliste tegevustega. Mitmed kinnipeetavad kirjutasid ankeetküsimustikku vabas vormis, et olles tugevdatud järelevalvega osakonnas, ei võimaldata neil üldse külastada vangla kirikut ega osaleda jumalateenistusel. Nad tunnevad, et neid kiusatakse administratsiooni poolt taga ning leiavad sellise situatsiooni olevat täiesti absurdsena. Põhjuseid, miks jumalateenistustel ei osaleta, oli vastanute seas teisigi. Üksikud kinnipeetavad väidavad, et

neid ei lubata kirikusse, sest nad on vahistatud, ning mõned tõid välja, et käivad jumalateenistustel nii tihti kui võimalik, aga vanglas töötavad valvurid unustavad vahel neid sinna viia. Mõne ankeetküsimustikule vastanud kinnipeetava sõnul ei soovi nad jumalateenistustel osaleda, sest seal on liiga palju segavaid kinnipeetavaid, kes käivad kirikus lihtsalt teistega juttu ajamas.

Kinnipidamiskeskuses on küll religioossete teenuste täitmise osas sõlmitud kokkulepe vanglate kaplanaadiga, kuid uuringu käigus sai lõputöö autor teada, et sealsetele välismaalastele ei võimaldata jumalateenistustel osaleda ning kaplanitega kohtumine toimub väga harva.

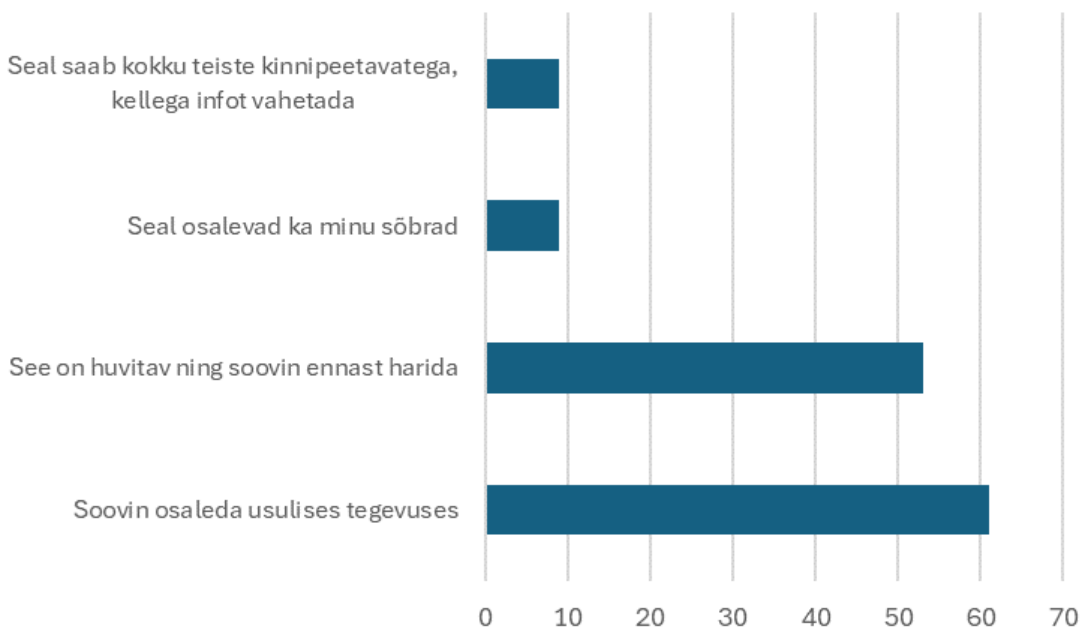

Joonis 6. Jumalateenistuses osalevad kinnipeetavad (autori koostatud)

Lõputöö autor soovis ankeetküsimustikuga ka teada saada, millised on kinnipeetavate jumalateenistustel osalemise põhjused. Osalejatel oli võimalik küsimusele vastates valida mitme vastusevariandi vahel. Antud küsimusele vastasid ka mõned kinnipeetavad, kes jumalateenistustel ei osale, aga sooviksid seda teha. Uuringu täpsuse huvides jäetakse nad statistikast välja. Kõige populaarsemaks jumalateenistustel osalemise põhjuseks osutus soov osaleda usulises tegevuses, mille valis endale sobivaks variandiks 61 kinnipeetavat. Sellele järgnes 53 ankeetküsimustiku täitja valitud vastusevariant, mille kohaselt osaletakse jumalateenistustel, sest need on huvitavad, ning soovitakse end ka harida. 9 inimest väitsid, et osalevad jumalateenistustel, sest seal käivad ka nende sõbrad, ning 9 inimese sõnul osaletakse jumalateenistustel, et teiste kinnipeetavatega kokku saada ja infot vahetada. Ankeetküsimustikule vastanutest ei valinud keegi neile sobivaks ainult

kolmandat või neljandat varianti, need esinesid alati koos teiste vastusevariantidega. Uuringul osalejatest ei valinud keegi endale sobivaks varianti „igavuse tõttu pole paremat teha“. 15 kinnipeetavat jätsid küsimusele vastamata, nendest kõik olid eelnevalt märkinud, et ei osale jumalateenistustel.

Ankeetküsimustikule vastanud 6 kinnipeetavat, kes osalevad ka jumalateenistustel, lisasid vabas vormis, et nad käiksid kirikus hea meelega tihedamini, kuid vangla ei võimalda neile seda. Lisaks avaldasid 3 kinnipeetavat soovi osaleda rohkemates kristlikes tugigruppides ning ootavad vanglatesse religioossetel teemadel rääkima rohkem väliskülalisi. 2 küsimustikule vastanut tõid välja, et nemad sooviksid jumalateenistustel osaleda, kuid seal käib liiga palju segavaid kinnipeetavaid, kes ainult ajavad teistega juttu mittereligioossetel teemadel. Ettepanekuna toodi välja teha eraldi grupp usuliste vajaduste rahuldamiseks just neile kinnipeetavatele, kes osalevad jumalateenistustel religioossetel eesmärkidel, või segavad isikud kinnipeetavad koguduse nimekirjast maha tõmmata, sest kirik on püha paik, mitte koht, kus arutada usuga mitte kooskõlas olevaid teemasid.

Joonis 7. Põhjused, miks kinnipeetavad osalevad jumalateenistustel (autori koostatud)

Järgnevalt uuris lõputöö autor, kas uuringus osalejatele jagatakse kinnipidamisasutuses soovi korral usulist kirjandust. Ankeetküsimustikule vastanud 115-st inimesest 95 ehk 82,61%

nõustused, et neile võimaldatakse usulist kirjandust. 6 vastanut ehk 5,22% väitsid, et neile pole sellist võimalust antud ning 14 ehk 12,17% uuringus osalenutest pole ise selleks soovi avaldanud. Mõned ankeetküsimustikule vastanud isikud soovisid enda valitud variante vabas vormis ka põhjendada. Nimelt kirjutasid 2 kinnipeetavat, kellele väidetavalt pole usulist kirjandust võimaldatud, et vanglates napib islamiteemalist kirjandust ning seda ei muretseta ka juurde. Probleemina toodi välja ka usukirjanduse ning teemakohaste brošüüride vähesus eluosakondades.

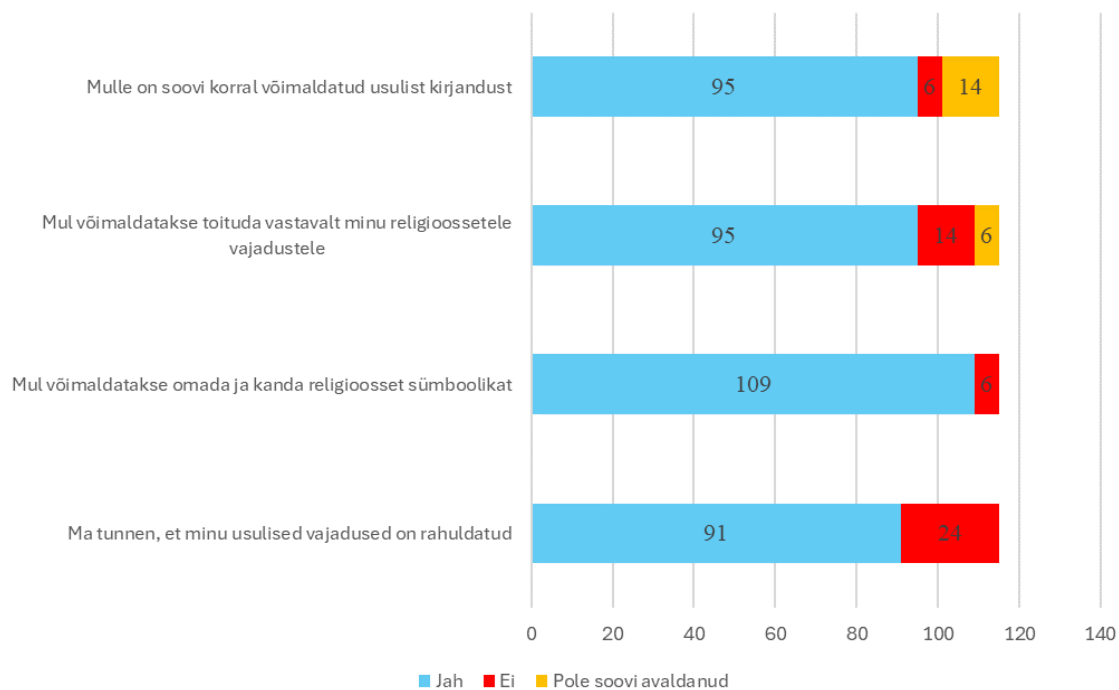
Uuringus osalejatel paluti vastata ka küsimusele, kas neile võimaldatakse kinnipidamisasutuses toituda vastavalt nende religioosetele vajadustele. Kõikidest autorile tagastatud ankeetidest oli sellele küsimusele vastatud 95 ehk 82,61% korral jaatavalt ning 14 ehk 12,17% korral eitavalt. 6 vastanut ehk 5,22% olid vabas vormis vastusevariantide juurde kirjutanud, et nendel pole vajadust tavapärasest erineva toitlustuse järele. Isikuid, kes vastasid, et neile ei võimaldada toituda vastavalt nende religioosetele vajadustele, leidis kõikides kinnipidamisasutustes. Tallinna Vanglast vastas antud küsimusele eitavalt 3, Tartu Vanglast 3 ja Viru vanglast 7 kinnipeetavat ning 1 kinnipidamiskeskuses viibiv välismaalane. Mitmed neist kirjutasid ankeetküsimustikus olevate vastusevariantide juurde ka vabas vormis omapoolseid selgitusi. Tallinna Vanglas ja Viru Vanglas kirjutasid 2 eitavalt vastanud kinnipeetavat, et paastu ajal antakse neile siiski sageli piima ja lihatooteid sisaldavat toitu. Viru Vanglas tõid 3 kinnipeetavat veel lisaks välja, et kuigi võimaldatakse sealihavaba toitu, ei anta selle asemel ühtegi teist liha, vaid sunnitakse sööma ainult taimetoitu. Kaks kinnipeetavat polnud lihtsalt rahul toitlustuse kvaliteediga, väites, et toit on väga üksluine ning teistes Euroopa vanglates olevat see oluliselt parem.

Lõputöö autor uuris ankeetküsimustiku kaudu uuringus osalejatelt, kas neil võimaldatakse kinnipidamisasutuses omada ja kanda religiooset sümbolikat. Kokku antud küsimusele vastanud 115-st inimesest 109 ehk 94,78% tunnistasid, et neile on religioosne sümbolika lubatud. 6 uuringus osalejat ehk 5,22% vastanutest, kellest 2 asuvad Tartu Vanglas, 3 Viru Vanglas ning 1 kinnipidamiskeskuses, olid vastupidisel arvamusel. Lisaks ankeetküsimustikus olevatele vastusevariantidele põhjendati mitmel korral oma vastust vabas vormis. Üks Tartu Vangla küsitluses osalenu tunnistas, et kuigi kinnipeetavatele jagatakse sümbolikat, on seda kahjuks väga keeruline saada. Kinnipeetav sooviks rohkem ikoone, medaljone või krutsifikse, kuid tunneb, nagu need oleksid kaplanite isiklikud asjad, mida ei taheta väljastada. Viru Vanglas 2 küsitluses osalenud islamiusulist kinnipeetavat väitsid mõlemad, et neilt võeti palvemüts ära. Üks neist lisas,

et talle ei võimaldatud poolteist aastat palvehelmeid, palvemütsi ega palvevaipa. Alles pärast Euroopa inimõiguste kohtusse pöördumist võimaldati talle religioosseks tegevuseks vajalikud vahendid. Viru Vanglas ankeetküsimustikele vastanud 3 õigeusklikku kinnipeetavat kurtsid, et neilt võeti ära isiklikud ristid. Ühel neist ei lubata risti kambris hoida, sest see olevat mõõtmel lubatust 0.5cm suurem. Teisel kinnipeetaval võeti rist ära juba kinnipidamisel, see loeti ehete hulka ning pole isikule tagastatud. Kolmas kinnipeetav kurtis, et temalt võeti rist ära ilma ühegi põhjusega.

Ankeetküsimustiku lõpus küsiti osalejatelt, kas nad tunnevad, et nende religioossed vajadused kinnipidamisasutustes on täidetud. Kõikidest 115-st küsitlusele vastanust 91 ehk 79,13% hindasid oma religioossed vajadused täidetuks ning 24 ehk 20,87% uuringus osalenutest olid vastupidisel arvamusel. Tallinna Vanglas oli rahulolematuid vastajaid 2, Tartu Vanglas 8, Viru Vanglas 13 ning kinnipidamiskeskuses 1. Lisaks ankeetküsimustikus välja toodud vastusevariantidele põhjendati oma valikut mitmel korral vabas vormis. Tallinna Vanglas tõi üks positiivselt vastanud kinnipeetav välja, et kuigi ta on religioossete vajaduste täitmisega rahul, tunneb ta puudust liturgiast ja armulauast ning jumalateenistused ei tohiks olla piiratud ühe korraga nädalas. Tartu Vanglas ja Viru Vanglas oli ainsaks vabas vormis välja toodud rahulolematuse põhjuseks see, et nii vahistatutel kui ka tugevdatud järelevalvet vajava eluosakonna kinnipeetavatel ei võimaldata osalemist jumalateenistustel.

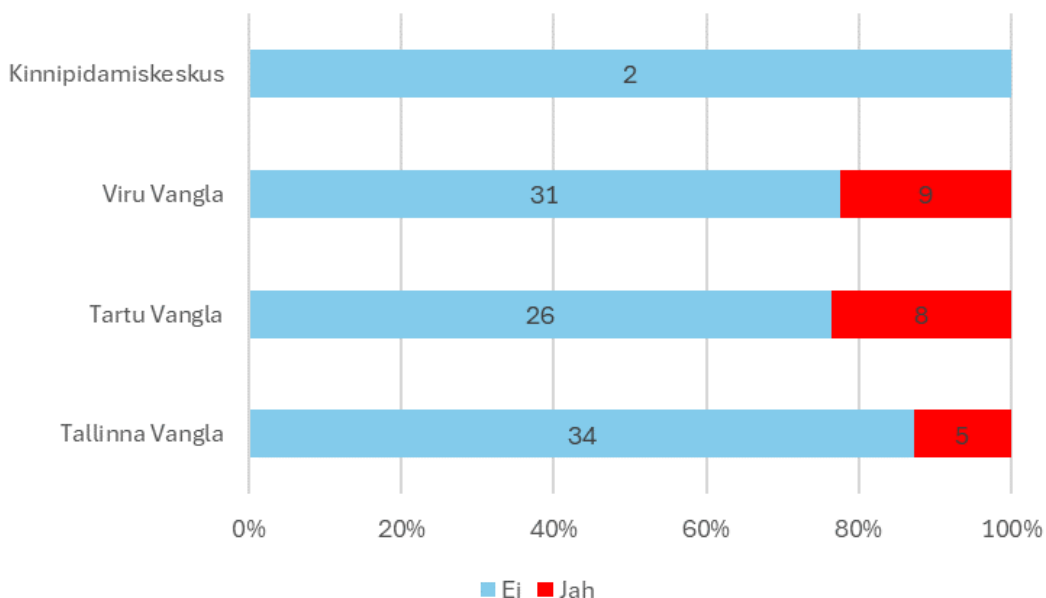

Joonis 8. Usuliste vajaduste rahuldamine kinnipidamisasutuses (autori koostatud)

Viimasena soovis lõputöö autor ankeetküsimustiku abil välja selgitada, kas kinnipidamisasutuses viibijad tunnevad, et neid on teiste inimeste poolt usulise kuuluvuse tõttu diskrimineeritud. Uuringus 115 osalenu hulgast 92 ehk 80% vastasid, et nemad pole diskriminatsiooniga kokku puutunud, kuid 23 ehk 20% kõikidest vastanutest olid teisel arvamusel. Vanglate jaotuses oli Tallinna Vanglas 5, Tartu Vanglas 8 ning Viru Vanglas 9 küsitluses osalenut, kes tundsid end ühel või teisel moel diskrimineerituna. Kinnipidamiskeskuses olevad küsimustikule vastanud välismaalased end diskrimineerituna ei tunne. Ankeetküsimustikus oli jäetud vastusevariantide juurde ruumi, et põhjendada vabas vormis oma arvamust, ning seda võimalust kasutasid kokku 16 kinnipeetavat. 3 Tallinna Vanglas küsimustikule vastanut tõid välja, et nende üle naerdakse ning tehakse usulistel teemadel nalja teiste kinnipeetavate poolt. Lisaks olevat diskrimineerimist ette tulnud ka pika tööstaažiga ametnike poolt, kes pole väidetavalt suutnud ajaga kaasas käia ning kohtlevad kinnipeetavaid ebainimlikult. Üks uurimuses osaleja ei soovinud oma vastust täpsustada, sest kardab pahandustesse sattuda. Tartu Vanglas kirjutasid tuntavast diskriminatsioonist 4 kinnipeetavat, kellest üks tunneb, et teda mõnitatakse ametnike poolt. Ülejäänud 3 tunnetavat diskriminatsiooni teiste kinnipeetavate poolt, kes nimetavad neid usulise kuuluvuse tõttu „usuhulluks“, „debiilikuks“ ja „kiriku orjaks“. Lisaks ollakse nende kinnipeetavate

suhtes põlglikud ning neid ei võeta seetõttu eluosakondades erinevatesse mängudesse või meeskondadesse. Viru Vanglas tunneb üks moslemist küsimustikule vastanu end diskrimineerituna, sest ramadani ajal ei võimaldatud talle kartserirežiimil viibides piisavalt toidukausse, et vastu võtta kolme toidukorra sööki ning süüa alles pärast päikeseloojangut. Lisaks tunnistab kinnipeetav, et valvurid on teda mõnitanud, kutsudes moslemeid lolliks. Viru Vanglas ankeetküsimustikule vastanutest 6 tunnevad, et neid diskrimineeritakse vangla administratsiooni poolt. Kaks kinnipeetavat tunnevad end diskrimineerituna, sest neilt võeti ära religioosne sümbolika ning nelja kinnipeetava arvamuse kohaselt on diskrimineerimine see, et neil ei võimaldata külastada vangla kirikut ega osaleda jumalateenistustel. Väidetakse, et vangla administratsioon suhtub usklikesse halvasti.

Joonis 9. Diskriminatsiooniga kokku puutunud isikud kinnipidamisasutustes (autori koostatud)

Ankeetküsimustiku lõpus andis lõputöö autor vastanutele võimaluse vabas vormis väljendada arvamust, teha ettepanekuid või tähelepanekuid seoses vanglateenistuses või kinnipidamiskeskuses pakutavate religioossete tegevustega. Lisaks võis soovi korral küsimustikus olevatele eelnevatele küsimustele pikemalt vastata. Seda võimalust kasutas 115 uuringus osalenu seas 51 inimest ehk 44,35% kõikidest vastanutest. Välja toodi nii erinevaid ettepanekuid kui probleeme, kuid väljendati ka tänulikkust. Probleemidest tõid uurimuses osalejad peamiselt välja

jumalateenistuste vähesuse või võimaluse täieliku puudumise. Murekohaks oli ka vanglates olev toitlustamine ning administratsiooni poolne diskrimineerimine.

Ettepanekuid tehti ankeetküsimustiku täitjate hulgas mitmete erinevate religiooniga seotud teemade paremaks muutmiseks. Kolme kinnipeetava sõnul võiks vanglates kambrites või eluosakondades olla võimalik kuulata religiooset raadiokanalit Pereraadio ning vaadata Kristlikku televisiooni. Lisaks kirjutasid ankeetküsimustikule vastanud, et vanglates võiks käia kinnipeetavatega vestlemas rohkem erinevaid vaimulikke või endisi kinnipeetavaid, kes on religioonist abi saanud ning edaspidi seaduskuulekalt elanud. Toodi ka välja, et jumalateenistusel osalevate kinnipeetavate arvu võiks vähendada nende arvelt, kes käivad seal ainult mittereligioossetel teemadel jutuajamise pärast. Teise variandina pakuti välja eraldi grupi loomist usuliste vajaduste rahuldamiseks neile, kes seda päriselt soovivad.

Paljudele probleemidele vaatamata leidis ka üksikuid tänulikke ankeetküsimustikele vastajaid, kes avaldasid tänu nii Jumalale kui ka vanglateenistusele religioosete vajaduste täitmise hea korralduse tõttu.

2.3 Järeldused ja ettepanekud

Alapeatükis annab lõputöö autor ülevaate teooria ning läbiviidud uuringu tulemuste põhjal tehtud järeldustest ning teeb ettepanekuid religioosete vajaduste täitmise parendamiseks kinnipidamisasutuses. Ülevaade on koostatud vastavalt lõputöös välja toodud uurimusküsimustele.

Esimeses uurimusküsimuses otsis lõputöö autor vastust küsimusele, kui oluline on kinnipidamisasutuses olevate kinnipeetavate ja välismaalaste jaoks religioon. Teoreetilises osas (käesoleva töö lk 14-16) tõi Przybilinski (2006, ref Talik & Skowronski, 2017, p. 915) välja, et vangistus on eriliselt stressitekitav olukord, millega on piiratud mitmed inimese jaoks olulised vabadused. Stressiga toimetulekuks võivad kinnipeetavad kasutada erinevaid religioosseid strateegiaid. Iga kinnipeetava jaoks on religiooni tähendus individuaalne ning kuigi enamuste jaoks on religioonil väga oluline roll nii elus kui ka vanglas toimetulekuks, võib mõne kinnipeetava jaoks religioon olla abivahend enda elu vanglas huvitamaks muutmiseks või kasu saamiseks. Seda kinnitavad ka läbiviidud uuringust saadud tulemused. Lõputöö autor kasutas religiooni olulisuse väljaselgitamiseks kinnipidamisasutustes viibijate seas ankeetküsimustikku, millele said soovi

korral vastata kinnipidamiskeskuses olevad välismaalased ning erinevates Eesti vanglates olevad religioossete tegevustega seotud kinnipeetavad. Tulemusena selgus, et enamik kinnipidamisasutuses olijatest hindavad usulist tegevust oluliseks (vt Joonis 4, lk 26). Küsimustikule vastanud inimestest 89,57% nõustuvad, et religioonil on nende jaoks kinnipidamisasutuses oluline roll ning 88,7% tunnevad, et religioossed tegevused aitavad neil kinnipidamisasutuses toime tulla. Teisalt näitab see, et vastavalt 10,43% ja 11,3% vastanutest, kes juba osalevad kinnipidamisasutuse poolt pakutavates religioossetes tegevustes, ei pea religiooni enda jaoks oluliseks ega tunne, et sellest oleks toimetulekuks kasu. Lisaks tunneb ankeetküsimustikust saadud vastuse põhjal 91,3% uuringus osalenutest, et kinnipidamisasutuses pakutavad religioossed tegevused aitavad neid ka pärast asutusest vabanemist. Mõned isikud tõid küsimustikus ka vabas vormis välja, et religioonist on neil kindlasti kasu ka edaspidises elus, ja nad tunnevad, et saavad läbi uskumise elus uue võimaluse. See kinnitab ka lõputöö teoreetilises osas käsitletut, et positiivse religioosse strateegiana proovitakse religiooni abil oma elu radikaalselt paremuse suunas muuta ning tunnetatakse elu poolt antud uut võimalust.

Lõputöö autor jõudis teooria ning läbiviidud uurimuse põhjal järeldusele, et religioon on kinnipidamisasutustes olevate kinnipeetavate ning välismaalaste seas väga olulisel kohal. Religiooni kasutatakse kinnipidamisasutustes nii toimetulekumehhanismina kui ka vahendina, millega usutakse, et pärast asutusest vabanemist läheb elu edasi ainult paremuse poole ning on võimalik saada elus uus võimalus.

Teisele uurimusküsimusele, kuidas tagatakse kinnipeetavatele ja välismaalastele nende religioossete vajaduste rahuldamine, leidis lõputöö autor vastuse peamiselt teoreetiliste allikate kaudu (käesoleva töö lk 17-19). Religioossete vajaduste tagamisel on tohutu roll kaplanitel, kes võimaldavad kinnipeetavatel järgida usulisi veendumusi ja tavasid ka vangistuses. Oma igapäevatöös kohtub kaplan erinevatesse religioonidesse kuuluvate kinnipeetavatega ning aitab neil lahendada küsimusi seoses hingehoiu, usutalituste, toitumistavade, sümboolika ja kirjandusega. Usutegevuse põhivaldkondadeks vanglates on individuaalne hingehoid ning osalemine jumalateenistustel ja teistel usutalitustel, mille hulka kuuluvad pihitalitus, armulaud, leeritalitus ja ristimine. Lisaks aidatakse kinnipeetavatel luua sidet mõne koguduse või rehabilitatsioonikeskusega, mis võiks pakkuda neile sotsiaalset kindlust ja tuge ka pärast vabanemist. Mitmete teoreetilises osas välja toodud religioossete vajaduste kohta esitas lõputöö

autor ankeetküsimustiku kaudu kinnipeetavatele ja välismaalastele küsimusi. Uurimuses osalejatel oli ka võimalus vabas vormis kirjutada religioossetest vajadustest, mida nende hinnangul kinnipidamisasutustes ei täideta. Lisaks uurimustöö teoreetilises osas välja toodud religioossetele vajadustele kirjutasid uuringus osalejad, et neil võiks kambrites või eluosakonnas olla võimalik kuulata usuteemalist Pereraadiot ja vaadata Kristlikku TV-d. Ülejäänud religioonist tulenevate vajaduste täitmise võimalused olid kinnipidamisasutustes olemas, kuid mitmed uuringus osalenud hindasid nende kättesaadavust puudulikuks. Ankeetküsimustike ja teoreetiliste allikate analüüsi põhjal sai lõputöö autor kinnituse, et kinnipidamisasutustes olevate religioossete vajaduste täitmisel on kõige olulisem roll kaplanaadil. Nende kaudu võimaldatakse kinnipeetavatel ja välismaalastel järgida oma usulisi veendumusi ning tavasid ka vangistuse ajal. Autor jõudis järeldusele, et olulisemad religioossed vajadused kinnipidamisasutustes on osalemine jumalateenistustel ja hingehoidlikel vestlustel, võimalus usukirjandusele, sümboolikale ning toitumisele lähtuvalt religioonist.

Kolmanda uurimusküsimusega soovis lõputöö autor teada saada, kuidas hindavad kinnipidamisasutustes olevad kinnipeetavad ja välismaalased religioossete tegevuste kättesaadavust. Vastuste saamiseks said uuringus osalejad vastata ankeetküsimustikule, milles oli neil võimalik välja tuua, milliseid religioosseid vajadusi nende meelest täidetakse ning milliseid mitte (vt Joonis 8, lk 33). Lisaks oli vastajatel võimalus vabas vormis kirjutada erinevatest probleemidest seoses religioossete tegevuste kättesaamisega. Ankeetküsimustikke analüüsides selgus, et suurem osa (73,04%) uuringus osalenutest on kinnipidamisasutuses pakutavate religioossete tegevustega rahul (vt Joonis 5, lk 27), kuid 22,61% vastasid antud küsimusele negatiivselt ning 4,35% küsimustikus osalenutest ei osanud omapoolset hinnangut anda. Lõputöö teooria osas (käesoleva töö lk 17-19) toodi välja, et Kirikute ja koguduse seaduse § 9 järgi on kinnipidamisasutustes viibijatel õigus täita oma usulisi talitusi vastavalt oma usutunnistusele, kui see ei kahjusta nendes asutustes kehtestatud korda (Kirikute ja koguduse seadus, 2002).

Lisaks kirjeldati teooria osas erinevaid juhtumeid, kus kinnipeetavatel on vanglas probleeme seoses religioossetest vajadustest tuleneva toitlustamisega. Sarnaseid probleeme töid välja ka mitmed uurimuses osalenud inimesed, nimelt 12,17% vastanu sõnul ei võimaldata neil täielikult toituda lähtuvalt nende religioossetest vajadustest. Ankeetküsimustikke analüüsides selgus, et osadele kinnipeetavatele antakse paastu ajal tihti vale toitu ning sealihavaba toidu asemel ei

võimaldata ühtegi teist lihatoodet, vaid sunnitakse süüa taimetoitu. Probleemsena toodi välja ka toitlustamine ramadani ajal, ühele kinnipeetavale ei võimaldatud toidukordade hoiustamiseks piisavalt nõusid.

Ankeetküsimustiku abil uuriti, kas kinnipeetavatel ja välismaalastel võimaldatakse omada ja kanda religioosset sümbolikat ning kas neile on võimaldatud soovi korral usulist kirjandust. Tulemused olid väga positiivsed – 94,78% vastanutest tunnistasid, et neile võimaldatakse sümbolikat ning 82,61% sõnul on neile soovi korral usulist kirjandust võimaldatud. Siiski leidis uurimuses osalenuid, kes vastasid antud küsimustele negatiivselt ning tõid vabas vormis välja sellekohaseid selgitusi. Mitu kinnipeetavat väitsid, et neilt võeti ilma arusaadava põhjusega ära erinevad religioossed esemed, nagu ristid ja palvemütsid. Üks moslemist kinnipeetav pidi lausa pöörduma Euroopa inimõiguste kohtusse, enne kui talle võimaldati religioosseteks tegevusteks vajalikud vahendid. Usukirjanduse kohta ei kirjutanud ükski küsimustikule vastanu, et seda neile üldse ei võimaldata. Toodi välja, et napib islamiteemalist kirjandust, mida ei muretseta ka juurde. Lisaks sooviti eluosakondadesse rohkem usukirjandust ning teemakohaseid brošüüre.

Suurimaks murekohaks osutus kinnipeetavate ja välismaalaste seas jumalateenistustel osalemine (vt Joonis 6, lk 29). Ankeetküsimustikule vastanutest 23,01% kirjutasid, et ei osale jumalateenistustel, ning nendest väga suur osa täpsustas vabas vormis, et sooviksid kirikus käia, kuid neile ei võimaldata seda. Mõnele soovi avaldanud kinnipeetavale ei võimaldata jumalateenistusel osalemist, sest ta on vahistatu staatuses, kuid peamiseks probleemiks osutus Viru Vangla tugevdatud järelevalvega osakond ehk niinimetatud „supermax“, kus ei võimaldata ühelegi kinnipeetavale vangla kiriku külastamist. Sealsed vangistatud tunnevad end vangla administratsiooni poolt tagakiusatuna ning diskrimineerituna. Lisaks toodi ka vanglates kirikus käivate kinnipeetavate poolt välja, et jumalateenistusi võiks rohkem olla – kord nädalas olevat liiga vähe. Lisaks soovitakse vanglatesse rohkem vaimulikke või teisi isikuid religioossetel teemadel rääkima ning erinevate religioossete tugigruppide arvu suurendamist.

Kahjuks ei võimaldata jumalateenistusel osaleda ka kinnipidamiskeskuses viibivatel välismaalastel, kuigi mõned ankeetküsimustikule vastanud inimesed seda sooviksid.

Ankeetküsimustike analüüsi põhjal jõudis lõputöö autor järeldusele, et enamustele kinnipidamisasutustes viibijatele on religioossed teenused kättesaadavad. Üksikud tunnevad teisiti ning nendega tuleks kinnipidamisasutustel kindlasti tegeleda, et tagada kõigile neile vajalike

religioosete vajaduste täitmine, kui need on kooskõlas seadustega. Probleemiks on Viru Vangla tugevdatud järelevalvega osakond ning kinnipidamiskeskus, milles viibijatele peaks ka võimaldama jumalateenistustel osalemist.

Neljandas uurimusküsimuses otsis lõputöö autor vastust küsimusele, kas kinnipeetavad või välismaalased tunnevad, et neid on kinnipidamisasutuses usulise kuuluvuse tõttu diskrimineeritud. Ankeetküsimustikule vastanud 115 inimese seas oli 23 vastanut, kes tundsid end ühel või teisel moel diskrimineerituna (vt Joonis 9, lk 34). Eesti Vabariigi põhiseaduse § 12 kohaselt ei tohi kedagi diskrimineerida tema rahvuse, päritolu, usutunnistuse või muude veendumuste tõttu (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992). Kinnipidamisasutuses võidakse end diskrimineerituna tunda erinevatel põhjustel, teooria osas (käesoleva töö lk 19) toodi välja erinevad juhtumid, kus moslemitel oli erinevaid religioonist tulenevaid probleeme vanglate poolt pakutava toitlustusega. Sarnaseid olukordi kirjeldasid ka 2 uurimuses osalenud kinnipeetavat, kelle sõnul tuntakse end diskrimineerituna, sest vangla ei suuda neile väljastada religioosetest vajadustest tulenevat korrektset toitu. Diskriminatsiooni tunnevad ka Viru Vangla tugevdatud järelevalvega osakonna kinnipeetavad, kellest 5 kirjutasid, et neil ei võimaldata külastada vangla kirikut ega osaleda jumalateenistusel. Nende sõnul suhtub vangla administratsioon usklikesse halvasti. Lisaks on kõikides kinnipidamisasutustes peale kinnipidamiskeskuse mõned ankeetküsimustikule vastanud kinnipeetavad tundnud diskriminatsiooni nii teiste kinnipeetavate kui ka ametnike poolt. Ankeetküsimustikule vastanutest mitmed tunnistasid, et ametnikud on neid usulistel teemadel mõnitanud ning näiteks kõiki moslemeid lolliks kutsunud. Teiste kinnipeetavate poolne diskrimineerimine väljendub peamiselt sõimamises ja laimamises. Lisaks tehakse usulistel teemadel nalja või välditakse religioosete tegevustega seotud kinnipeetavat kollektiivselt.

Analüüsisides ankeetküsimustikus välja toodud vastuseid ning teooria käsitlust, teeb lõputöö autor järelduse, et kinnipidamisasutustes leidub usulistel teemadel vähesel määral diskriminatsiooni. Selle allikaks on osaliselt asutustes töötavad ametnikud, kes võivad isegi halba soovimata teha kommentaare, mis tunduvad inimesele diskriminatsioonina. Lisaks leidub ka religioonist tulenevat kinnipeetavate omavahelist narrimist ja solvamist. Diskrimineerituna tunnevad end ka Viru Vangla tugevdatud järelevalvega osakonna kinnipeetavad, kellel ei võimaldata käia vangla kirikus ja osaleda jumalateenistustel.

Ülalpool kirjeldatud järelduste põhjal esitab töö autor kinnipidamisasutustele järgnevad **ettepanekud**:

- Võimaldada kõikides vanglates olevatel vahistatutel, Viru Vanglas tugevdatud järelevalvega osakonnas olevatel kinnipeetavatel ning kinnipidamiskeskuses olevatel välismaalastel soovi korral osaleda jumalateenistustel;
- Suurendada kinnipidamisasutustes olevates eluosakondades usukirjanduse kogust ja võimaldada kinnipeetavatel kuulata usuteemalist raadiot ning vaadata religioosset televisiooni;
- Viia läbi ametkonnasiseseid koolitusi, et tõsta teadlikkust religioossetel teemadel. Teemakohased koolitused aitavad ennetada ametnike poolset diskriminatsiooni ning võimaldavad neil märgata ja takistada ka kinnipidamisasutustes viibijate omavahelist diskrimineerimist.

KOKKUVÕTE

Lõputöö eesmärk oli välja selgitada, millised on kinnipidamisasutustes viibijate religioonist tulenevad vajadused ja kuidas neid täidetakse, ning teha ettepanekuid nende täitmise paremaks tagamiseks.

Lõputöös anti teoreetilistele allikatele tuginedes ülevaade religioonist Eesti ühiskonnas ning religiooni rollist ja vajaduste täitmisest kinnipidamisasutustes. Lõputöö autor viis kinnipidamiskeskuses olevate välismaalaste ning Eesti vanglates viibivate kinnipeetavate seas läbi ankeetküsitluse, et teooriat ja küsimustikust saadud infot omavahel võrrelda, teha omapoolseid järeldusi ning ettepanekuid kinnipidamisasutustes religioossete vajaduste paremaks tagamiseks.

Töös on uurimisprobleem püsitatud küsimusena: Kas Eesti kinnipidamisasutustes olevatele kinnipeetavatele ja välismaalastele tagatakse nende religioossete vajaduste rahuldamine? Uurimisprobleemile vastuse leidmiseks püstitas lõputöö autor neli uurimisküsimust:

1. Kui oluline on kinnipidamisasutustes olevate kinnipeetavate ja välismaalaste jaoks religioon?
2. Kuidas tagatakse kinnipeetavatele ja välismaalastele nende religioossete vajaduste rahuldamine?
3. Kuidas hindavad kinnipidamisasutustes olevad kinnipeetavad ja välismaalased religioossete teenuste kättesaadavust?
4. Kas kinnipeetavad ja välismaalased tunnevad, et neid on kinnipidamisasutuses diskrimineeritud nende usulise kuuluvuse tõttu?

Esimesele küsimusele saadi vastuseks, et religioon on kinnipidamisasutustes olevate kinnipeetavate ja välismaalaste seas väga olulisel kohal. Religiooni kasutatakse nii kinnipidamisasutuses toimetulekumehhanismina kui ka vahendina, millega usutakse, et pärast asutusest vabanemist läheb elu edasi ainult paremuse poole ning neil on antud elus uus võimalus. Teisele uurimisküsimusele saadi vastuseks, et kinnipidamisasutustes olevate religioossete vajaduste täitmisel on kõige olulisem roll kaplanaadil. Kaplanaadi kaudu võimaldatakse kinnipidamisasutustes viibijatel järgida oma usulisi veendumusi ning tavaid. Teooria ning küsimustikele vastanute põhjal osutusid kõige olulisemateks religioosseteks vajadusteks kinnipidamisasutustes osalemine jumalateenistustel ja hingehoidlikel vestlustel, võimalus

usukirjandusele, sümboolikale ning toitumisele, lähtuvalt religioonist. Kolmandale uurimusküsimusele saadi vastuseks, et enamustele kinnipidamisasutuses viibijatele on religioossed teenused kättesaadavad. Leidub üksikuid inimesi, kes tunnevad teisiti, ning nendega tuleks kinnipidamisasutustel tegeleda, et tagada ka nende religioossed vajadused. Religioosete teenuste kättesaadavust hindas halvaks Viru Vangla tugevdatud järelevalvega osakond, kus ankeetküsimustikule vastanute sõnul ei võimaldata kinnipeetavatel käia vangla kirikus ega osaleda jumalateenistustel. Lisaks ei võimaldata jumalateenistustel osaleda ka kinnipidamiskeskuses olevatel välismaalastel. Neljandale uurimusküsimusele saadi vastuseks, et kinnipidamisasutustes leidub seoses usuliste teemadega vähesel määral diskriminatsiooni. Seda põhjustavad nii asutuses töötavate ametnike kommentaarid kui ka kinnipeetavate omavaheline narrimine ja solvamine. Lisaks tunnevad ennast diskrimineerituna Viru Vangla tugevdatud järelevalvega osakonna kinnipeetavad, kellel ei võimaldata käia vangla kirikus ja osaleda jumalateenistustel.

Uuringu tulemuste põhjal tegi lõputöö autor kinnipidamisasutustele järgnevad ettepanekud:

- Võimaldada kõikides vanglates olevatel vahistatutel, Viru Vanglas tugevdatud järelevalvega osakonnas olevatel kinnipeetavatel ning kinnipidamiskeskuses olevatel välismaalastel soovi korral osaleda jumalateenistustel;
- Suurendada kinnipidamisasutustes olevates eluosakondades usukirjanduse kogust ja võimaldada kinnipeetavatel kuulata usuteemalist raadiot ning vaadata religiooset televisiooni;
- Viia läbi ametkonnasiseseid koolitusi, et tõsta teadlikkust religioosetel teemadel. Teemakohased koolitused aitavad ennetada ametnike poolset diskriminatsiooni ning võimaldavad neil märgata ja takistada ka kinnipidamisasutustes viibijate omavahelist diskrimineerimist.

Kokkuvõtteks saab öelda, et lõputöö eesmärk saavutati ning kõik uurimusküsimused said vastuse. Autor peab oluliseks välja tuua, et saamaks veel paremat ülevaadet kinnipidamisasutustes olevatest religioosetest vajadustest ning nende täitmisest, tuleks uuringusse kaasata kõik isikud, kes igapäevaselt viibivad kinnipidamisasutustes – nii kinnipeetavad kui ka ametnikud. Sellises mahus uuringu saaks läbi viia näiteks magistritöö raames.

SUMMARY

The aim of the thesis was to find out what the religious needs in detention facilities are and how they are fulfilled, as well as to make suggestions to improve the situation. Based on theoretical sources, the thesis provided an overview of religion in Estonian society and the role and needs of religion in detention facilities. The author of the thesis conducted a questionnaire survey among foreigners in detention centers and prisoners in Estonian prisons in order to compare the theory and the information obtained from the questionnaire, draw conclusions, and make suggestions for better ensuring religious needs in detention centers.

The research problem is set out in the form of the question: Are the religious needs of prisoners and foreigners in Estonian detention facilities fulfilled? In order to answer the research problem, the author of the thesis set four research questions:

1. How important is religion for prisoners and foreigners in detention facilities?
2. How are the religious needs of prisoners and foreigners fulfilled?
3. How do prisoners and foreigners in detention facilities assess the availability of religious services?
4. Do detainees and aliens feel discriminated against in detention facilities because of their religious affiliation?

The answer to the first research question was that religion is very important for prisoners and foreigners in detention facilities. It is used both as a coping mechanism and as a means of believing that life will only get better after release, and through religion, it's possible to gain a new chance in life.

The answer to the second research question was that chaplaincy plays the most important role in meeting the religious needs in detention facilities. Through them, prisoners and foreigners are enabled to follow their religious beliefs and practices. Based on the theory and the questionnaire responses, the most important religious needs in detention facilities were found to be participation in religious services and spiritual conversations, access to religious literature, symbolism, and religious diet.

The answer to the third research question was that religious services are available to the majority of prisoners and foreigners in detention facilities. There are a few people who feel differently, and

they should be helped by detention facilities to ensure that their religious needs are also met. Access to religious services was rated as poor in the reinforced supervision ward of Viru Prison, where respondents to the questionnaire said that prisoners are not allowed to visit the prison church or attend religious services. In addition, foreigners in the detention center are not allowed to attend religious services either.

The answer to the fourth research question was that there is a low level of discrimination on religious issues in detention facilities. This is caused both by comments made by the officials working in the institution and by ridicule and insults between detainees. In addition, inmates in the Viru Prison's reinforced supervision department feel discriminated against because they are not allowed to visit the prison church and attend religious services.

On the basis of the results of the study, the author of the thesis made the following proposals to the penitentiary institutions:

- Allow all prisoners in custody, including inmates in the reinforced supervision ward of Viru Prison and foreigners in the detention center, to attend church services if they wish;
- Increase the collection of religious literature in the living quarters of detention facilities and allow detainees to listen to religious radio and watch religious television;
- Carry out in-service training to raise awareness on religious issues. Thematic training will help to prevent discrimination by officials and will also enable them to detect and prevent discrimination between prisoners.

In conclusion, the aim of the thesis was achieved, and all the research questions were answered. The author considers it important to point out that, in order to gain an even better insight into the religious needs in detention facilities and the way in which these needs are met, the study should involve all those who are daily in those facilities - both prisoners and officials. A study of this scope could be carried out, for example, as part of a master's thesis.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Anon., 2023. *Ramadaan*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://islam.pri.ee/?p=1968> [Kasutatud 30.01.2023].

Arenguseire Keskus, 2018. *Rändetrendid maailmas, Euroopas ja Eestis*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2018/08/ASK_R%C3%A4nne.pdf [kasutatud 28.09.2022].

Becci, I. & Dubler, J., 2017. Religion and Religions in Prisons: Observations from the United States and Europe. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 56(2), pp. 241–247.

Becci, I. & Roy, O., 2015. *Religious Diversity in European Prison: Challenges and Implications for Rehabilitation*. Switzerland: Springer.

Beckford, J. A. & Gilliat, S., 2005. *Religion in Prison: Equal Rites in a Multi-Faith Society*. New York: Cambridge University Press.

Burke Johnson, R. & Christensen, L., 2014. *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches*. Fifth edition. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.

Clear, T. R., Hardyman, P. L., Stout, B., Lucken, K., & Dammer, H. R., 2000. The Value of Religion in Prison: An Inmate Perspective. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 16(1), pp. 53–74.

EELK Konsistoorium, 2024a. *Eesti kirik läbi aja*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://eelk.ee/kirik/ajalooperioodid/> [Kasutatud 29.03.2024].

EELK Konsistoorium, 2024b. *Seadusandlus*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://eelk.ee/kiriku-korraldus/seadusandlus/> [Kasutatud 29.03.2024].

EELK Tartu Maarja Kogudus, 2024. *Usu alused ja luterlus*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://tartumaarja.eelk.ee/usu-alused-ja-luterlus/> [Kasutatud 29.03.2024].

Eesti Vabariigi põhiseadus (1992) RT I, 15.05.2015, 2.

Ellis, R., 2023. *In This Place Called Prison*. Oakland, California: University of California Press.

Euroopa Parlament, 2020. *Rände põhjuste tagamaad – miks inimesed rändavad?* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.europarl.europa.eu/news/et/headlines/world/20200624STO81906/rande-pohjuste-tagamaad-miks-inimesed-randavad> [kasutatud 26.10.2022].

Eytan, A., 2011. Religion and Mental Health During Incarceration: A Systematic Literature Review, *Psychiatric Quarterly*, 82(4), pp. 287–295.

Hackett, C., Stonawski, M., Potančoková, M., Shi, AF., Kramer, S., & Marshall, J., 2019. Projections of Europe's Growing Muslim Population Under Three Migration Scenarios, *Journal of Religion & Demography*, vol. 6, no. 1, pp. 87–122.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2005. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Kirjastus Medicina.

Justiitsministeerium, 2024a. 2023. aasta ülevaade. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://vanglateenistus.ee/meist/uudised-ja-arvud/aasta-ulevaated> [Kasutatud 20.03.2024].

Justiitsministeerium, 2024b. *Karistuse kandmine vanglas. Karistuse kandmine. Usutegevus*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://vanglateenistus.ee/karistuse-kandmine-vanglas/karistuse-kandmine/usutegevus> [Kasutatud 20.03.2024].

Johnson, R. B. & Christensen, L., 2014. *Educational research: quantitative, qualitative and mixed approaches*. Fifth edition. Los Angeles: SAGE.

Katoliku Kirik Eestis, 2020. *Mis on Katoliku Kirik?*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.katoliku.ee/index.php/et/> [Kasutatud 01.04.2024].

Kerley, K. R., 2014. *Religious Faith in Correctional Contexts*. United States of America: Lynne Rienner Publishers, Inc.

Kirikute ja koguduste seadus (2002) RT I, 05.05.2022, 18.

Laherand, M.-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.

Lepa, E., 2016. Eesti Islamikogukonna Dünaamika: Senine Arengulugu Ja Praegune Olukord, *Usuteaduslik Ajakiri*, 70(2), lk 74–161.

Lillepõld, M., 2009. *Kinnipeetava usuliste vajaduste rahuldamine (Tartu Vangla näitel)*. *Bakalaureusetöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

- Mansoor, S., 2021. 'I Don't Think You're Going to Be Eating Tonight.' Muslims Describe Ramadan in U.S. Prisons. *Time*, [Võrgumaterjal] Leitav: https://time.com/6048056/muslims-ramadan-prisons/?utm_source=twitter&utm_medium=social&utm_campaign=editorial&utm_term=u.s._religion&linkId=118764898 [Kasutatud 01.04.2024].
- Meade, B., 2014. *Moral Communities and Jailhouse Religion. Religiosity and Prison Misconduct*. El Paso: LFB Scholarly Publishing LLC.
- Mohammadi, A., 2020. Sincerity, Religious Questions, and the Accommodation Claims of Muslim Prisoners, *Yale Law Journal*, 129(6), pp. 1836–1886.
- Noobel, B., Saag, K. & Talving, R., 2023. *Kinnipeetavate vangla kirikus käimise põhjused Tallinna Vangla näitel. Uurimustöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Partridge, C., 2005. *Maailma usundid*. 3. väljaanne. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastuse AS.
- Plaat, J., 2000. *Mida usuvad Eesti elanikud?* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.folklore.ee/ri/pubte/ee/sator/sator2/Mida%20usuvad.html> [Kasutatud 15.03.2024].
- Plaat, J., 2011. Õigeusk ja õigeusu pühakojad Eestis 11.-19. sajandil. *Mäetagused*, nr 47, lk 7-38.
- Politsei- ja Piirivalveamet, 2024. *Ajutise ja rahvusvahelise kaitse taotlejate arv*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politsei.ee/et/ajutise-ja-rahvusvahelise-kaitse-taotlejate-arv> [Kasutatud 05.04.2024].
- Ponto, J., 2015. Understanding and Evaluating Survey Research. *Journal of the Advanced Practitioner in Oncology*, 6(2), p. 168-171.
- Preljević, H., & Ljubović, M., 2021. Re-thinking About Muslim Migration into the European Union, *Journal of Muslim Minority Affairs*, 41(2), pp. 263–280.
- Pöld, H. & Hiob, A., 2015. *Luterlusest*. Tallinn: Logos.
- Rommel, A., & Uibu, M., 2015. Outside Conventional Forms: Religion and Non-Religion in Estonia, *Religion & Society in Central & Eastern Europe*, 8(1), pp. 5–20.
- Ringvee, R., 2015. Charismatic Christianity and Pentecostal churches in Estonia from a historical perspective, *Approaching Religion*, 5(1), pp. 57–66.

Ringvee, R., 2020. Estonia: Regulating Religion in Prisons Since the 1990s. Rmt: *Religion and Prison: An Overview of Contemporary Europe*. Switzerland: Springer Cham, pp. 135-147.

Roopa, S. & Rani, MS., 2012. Questionnaire Designing for a Survey. *The Journal of Indian Orthodontic Society*, 46(4), pp. 273-277.

Salo, Vello., 2002. The Catholic Church in Estonia, 1919 – 2001. *Catholic Historical Review*, 88(2), pp. 281-292.

Schilbrack, K., 2022. *The Concept of Religion*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://plato.stanford.edu/entries/concept-religion/> [Kasutatud 13.03.2024].

Siseministeerium, 2019. *Siseturvalisuse arengukava 2020–2030*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministeerium.ee/stak2030#arengukava-ja-selle-> [kasutatud 28.09.2022].

Sotsiaalkindlustusamet, 2024. *Ukraina sõjapõgenikud Eestis*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/asutus-uudised-ja-kontakt/praktiline-teave/statistika#ua-stat> [Kasutatud 05.04.2024].

Statistikaamet, 2022. *Ränne*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/rahvastik/ranne> [kasutatud 26.10.2022].

Statistikaamet, 2022. *RL21451: VÄHEMALT 15-AASTASED, 31. DETSEMBER 2021 | Aasta, Elukoht, Usk ning Sugu*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvaloendus_rel2021_rahvastiku-demograafilised-ja-etno-kultuurilised-naitajad_usk/RL21451/table/tableViewLayout2 [kasutatud 15.03.2024].

Taliaferro, C., 2023. *Philosophy of Religion*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://plato.stanford.edu/entries/philosophy-religion/> [Kasutatud 13.03.2024].

Talik, E. & Skowronski, B., 2017. The Sense of Quality of Life and Religious Strategies of Coping with Stress in Prison Inmates. *Journal of Religion and Health*, 57(3), pp 915 – 937.

Teppan, P., 2011. *Kristluse ususuunad*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://stud.sisekaitse.ee/teppan/Suuremad%20usundid/kristluse_ususuunad.html [Kasutatud 01.04.2024].

The Evangelical Alliance, 2024. *What's Christianity all about?*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.eauk.org/great-commission/whats-christianity-all-about> [Kasutatud 01.04.2024].

Thomas, J., & Zaitzow, B. H., 2006. Conning or Conversion? The Role of Religion in Prison Coping. *The Prison Journal*, 86(2), pp. 242–259.

Vangistusseadus (2000) RT I, 06.08.2022, 23.

Viilup, H., 2021. *Vanglakaplanite rolliteadlikkus kinni peetavate isikute radikaliseerumise märkamisel ja sellele reageerimisel*. Magistritöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus (2005) RT I, 06.07.2023, 118.

Wilkinson, M., Irfan, L., Quraishi, M. & Purdie, M. S., 2023. *Islam in prison: Finding Faith, Freedom and Fraternity*. Bristol: Bristol University Press.

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimusviis sotsiaalteadustes*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/3538e168-6012-4e90-8484-4bb59be8b14a/content> [Kasutatud 05.04.2024].

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Eestlaste usuline kuuluvus vähemalt 15-aastaste elanike seas 2021. aastal (Statistikaamet, 2022; autori koostatud).

Joonis 2. Autorile tagastatud ankeetküsimustike keeleline jaotus (autori koostatud).

Joonis 3. Usuline kuuluvus kinnipidamisasutustes viibijate seas (autori koostatud).

Joonis 4. Religiooni tähtsus kinnipidamisasutustes viibijate seas (autori koostatud).

Joonis 5. Rahulolu kinnipidamisasutustes pakutavate religioosete tegevustega (autori koostatud).

Joonis 6. Jumalateenistuses osalevad kinnipeetavad (autori koostatud).

Joonis 7. Põhjused miks kinnipeetavad osalevad jumalateenistustel (autori koostatud).

Joonis 8. Usuliste vajaduste rahuldamine kinnipidamisasutuses (autori koostatud).

Joonis 9. Diskriminatsiooniga kokku puutunud isikud kinnipidamisasutustes (autori koostatud).

LISAD

Lisa 1. Ankeetküsimustik vangla kinnipeetavatele

Tere!

Olen Sisekaitseakadeemia III kursuse kadett Andres ning viin läbi uurimustööd teemal „Religioossed vajadused ja nende täitmise võimalused kinnipidamisasutustes“. Küsimustele vastamine on vabatahtlik ja anonüümne ning saadud tulemusi kasutatakse vaid konkreetse lõputöö raames. Palun teha Teile sobiliku vastusevariandi ees olevasse kasti ristike ning mõne vastuse puhul põhjendada oma arvamust.

Täna Teid pühendatud aja eest!

1. Minu jaoks on kõige õigem usk:

- Õigeusk.
- Luterlus.
- Katoliiklus.
- Islam.
- Muu: (palun täpsustage) .....

2. Religioonil on vanglas minu jaoks oluline roll.

- Nõustun täielikult.
- Pigem nõustun.
- Pigem ei nõustu.
- Ei ole nõus.

3. Leidsin usu enda jaoks...

- Lapsepõlves.
- Iseseisvalt, enne vanglasse sattumist.
- Peale esimest korda vanglasse sattumist.
- Peale mitmendat korda vanglasse sattumist.

4. Olen rahul vangla poolt pakutava usulise tegevusega.

- Jah.
- Ei. (palun täpsustage).....

5. Vajadusel saan vangla kaplanitelt tuge ja nendega individuaalselt vestelda.

- Jah.
- Ei.

6. Osalen vanglas jumalateenistustel...

- Vähemalt kord nädalas.
- Vähemalt kord kuus.
- Harvemini kui kord kuus.
- Mulle on pakutud osalemist, aga ise ei soovi.
- Ei osale.

7. Osalen jumalateenistustel, sest:

- Soovin osaleda usulises tegevuses.
- See on huvitav ning soovin ennast harida.
- Seal osalevad ka minu sõbrad.
- Seal saab kokku teiste kinnipeetavatega, kellega infot vahetada.
- Igavuse tõttu pole targemat teha.

8. Mulle on soovi korral vangla poolt väljastatud usulist kirjandust.

- Jah.
- Ei.
- Pole soovi avaldanud.

9. Vangla võimaldab mul toituda lähtuvalt minu religioossetest vajadustest.

- Jah.
- Ei.

10. Vangla võimaldab mul omada ja kanda religioosset sümbolikat.

Jah.

Ei.

11. Tunnen, et religioossed tegevused aitavad mul vanglas toime tulla.

Nõustun täielikult.

Pigem nõustun.

Pigem ei nõustu.

Ei ole nõus.

12. Tunnen, et vanglas pakutavad religioossed tegevused aitavad mind ka pärast vangistust.

Nõustun täielikult.

Pigem nõustun.

Pigem ei nõustu.

Ei ole nõus.

13. Kas Teid on Teie usulise kuuluvuse tõttu ametnike või teiste kinnipeetavate poolt vanglas diskrimineeritud? Kui jah, siis kuidas see väljendus?

Ei.

Jah. (palun täpsustage) .....

14. Tunnen, et minu religioossed vajadused on vanglas täidetud.

Ei.

Jah.

15. Minu arvamused, ettepanekud või tähelepanekud seoses vanglateenistuses pakutavate religioossete tegevustega. Soovi korral võib mõnele eelnevale küsimusele pikemalt vastata (vabas vormis).

.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Lisa 2. Ankeetküsimustik kinnipidamiskeskuse välismaalastele

Tere!

Olen Sisekaitseakadeemia III kursuse kadett Andres ning viin läbi uurimustööd teemal „Religioossed vajadused ja nende täitmise võimalused kinnipidamisasutustes“. Küsimustele vastamine on vabatahtlik ja anonüümne ning saadud tulemusi kasutatakse vaid konkreetse lõputöö raames. Palun teha Teile sobiliku vastusevariandi ees olevasse kasti ristike ning mõne vastuse puhul põhjendada oma arvamust.

Täna Teid pühendatud aja eest!

1. Minu jaoks on kõige õigem usk:

- Õigeusk.
- Luterlus.
- Katoliiklus.
- Islam.
- Muu: (palun täpsustage) .....

2. Religioonil on kinnipidamiskeskuses minu jaoks oluline roll.

- Nõustun täielikult.
- Pigem nõustun.
- Pigem ei nõustu.
- Ei ole nõus.

3. Leidsin usu enda jaoks...

- Lapsepõlves.
- Iseseisvalt, enne kinnipidamiskeskusesse sattumist.

Pärast kinnipidamiskeskusesse sattumist.

4. Olen rahul kinnipidamiskeskuse poolt pakutava usulise tegevusega.

Jah.

Ei. (palun täpsustage).....

5. Mulle on soovi korral väljastatud usulist kirjandust.

Jah.

Ei.

Pole soovi avaldanud.

6. Mul võimaldatakse toituda lähtuvalt minu religioossetest vajadustest.

Jah.

Ei.

7. Mul võimaldatakse omada ja kanda religiooset sümbolikat.

Jah.

Ei.

8. Tunnen, et religioossed tegevused aitavad mul kinnipidamiskeskuses toime tulla.

Nõustun täielikult.

Pigem nõustun.

Pigem ei nõustu.

Ei ole nõus.

9. Tunnen, et kinnipidamiskeskuses pakutavad religioossed tegevused aitavad mind ka hilisemas elus.

Nõustun täielikult.

Pigem nõustun.

Pigem ei nõustu.

Ei ole nõus.

10. Kas Teid on Teie usulise kuuluvuse tõttu kinnipidamiskeskuses töötavate ametnike või teiste isikute poolt diskrimineeritud? Kui jah, siis kuidas see väljendus?

Ei.

Jah. (palun täpsustage) .....

11. Tunnen, et minu religioossed vajadused on täidetud.

Jah.

Ei.

12. Minu arvamused, ettepanekud või tähelepanekud seoses kinnipidamiskeskuses pakutavate religioosete tegevustega. Soovi korral võib mõnele eelnevale küsimusele pikemalt vastata (vabas vormis).

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....